

كَنْزُ الْعَارِفِينَ

KENZÜ'L-ÂRİFİN

Müellifi:

Kasımpaşa'daki Yahyâ Kethüdâ Dergâhı'nın Şeyhi,

Manisalı Kâdîzâde, **Şeyh Abdurrahman Sâmi**

el-Halvetî el-Uşşâkî el-Kâdirî en-Nakşî

Sene

1325 - 1327

(M.1907-1910)

**“Bu kitap manzum olarak yazılmıştır ve 1039 beyitten oluşmaktadır.
Sadaleştirilirken mensur (düz yazı) biçimine dönüştürülmüştür.”**

Kenzü'l-Ârifin” Manzûme (şiiir) kitabının dayandığı kaynaklar

1. Tefsîr-i Kebîr	23. Risâle-i Şeyh Salahuddîn
2. Fetâvâ-yı Suûdî	24. Meğâribü'z-Zamân
3. Kitâbü'l-Yevâkıd	25. Hayâtü'l-Kulûb
4. Zevâcîr	26. Resâil-i Şeyh İsmâ'il Hakkı
5. Kûtü'l-Kulûb	27. Resâil-i Şeyh Osman Kıbrısı
6. İhyâu'l-'Ulûm	28. Resâil-i Şeyh Ali Giridi
7. Hediyyetü'l-Ahbâb	29. Resâil-i Kutub Abdü'l-Kâdir Geylânî
8. Hâşiyetü Şerh-i Metâlî'	30. Risâle-i Ebî Sa'îd Nakşibendî
9. Tefsîrü Âlûsî	31. Rûhu'l-Beyân
10. Şurûhu'l-'Akâid	32. Menâzilü's-Sâirîn
11. Hayâlî ve Havâşiye	33. Dav'ûş-Şems
12. Mişkâtü'l-Envâr	34. Minhâcü'l-Fukarâ'
13. Hadâikü'l-Hakâik	35. Cevâhirü't-Tefsîr
14. Kibrit-i Ahmer	36. Risâle-i Şeyh İlâhî
15. Şerh-i Cevheretü't-Tevhîd	37. Risâle-i Şeyh Mehmed Fenâî La'li
16. Âlim Mûte'allim	38. Risâle-i Tuhfetü'l-Mürsele ile'n-Ne- biyyi sallallâhu 'aleyhi ve sellem
17. Mahsûl	39. Risâle-i Celâlü'd-Dîn fî İsbâtî'l-Vâcib
18. Ferâid	40. Futûhât-ı Mekkiyye
19. Risâle-i İbn-i Kemâl	41. Behcetü'l-'Uşşâk
20. Risâle-i Ekmelü'd-Dîn	42. Mîlel ve Nihal
21. Şerhü'l-Mevâkıf	43. Risâle-i Esrârü't-Tâlibîn liş-Şeyh Yahyâ eş-Şîrvânî kuddise sirruh
22. Risâle-i Hâdimi	

İÇİNDEKİLER

Dibace (Önsöz)	5
Telif Sebebi	6
BİRİNCİ BAB - ŞERİAT BEYANINDADIR	7
Birinci Rükün Ehl-i Sünnetin İnançlarının Beyanındadır	7
Tabiatın İptali Beyanındadır	8
Vacibü'l-Vücudun İspatı Beyanındadır	8
Bari'nin Zâtî, Sıfatî Ve Fiilî Kemalatı Beyanındadır	9
Allah'ın Sıfatları Beyanındadır	9
Zâtî Sıfatlar Beyanındadır	9
Subutî Sıfatlar Beyanındadır	10
Fiilî Sıfatlar Beyanındadır	10
Selbi Sıfatlar Beyanındadır	11
Nübüvvetle İlgili Hususlar Beyanındadır	12
Sem'iyat Beyanındadır	14
Dalalet Fırkalarının İnançları Beyanındadır	16
Kaderiyye'nin On İki Şubesi Beyanındadır	18
Cebriyye'nin On İki Şubesi Beyanındadır	19
Kerrâmiyye'nin On İki Şubesi Beyanındadır	20
Nevasıb'ın On İki Şubesi Beyanındadır	21
Revafid'ın On İki Şubesi Beyanındadır	22
Muattıla'nın On İki Şubesi Beyanındadır	23
İkinci Rükün Tekliflerin Beyanındadır	24
Kelime-i Şehadetin Sırları Beyanındadır	24
Taharetin Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır	25
Namazın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır	26
Zekâtın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır	28
Oruçların Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır	30
Haccın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır	31

Teklifler ve Gerekli Ameller Beyanındadır	34
Ehl-i Şeriatın On Alameti Beyanındadır	37
İKİNCİ BAB - TARİKATIN BEYANINDADIR	37
Ehl-i Tarikatın On Alameti Beyanındadır	39
Tarikat-ı Âliyenin Farklılık Sebebi Beyanındadır	39
Muhib, Sâlik ve Müridin Vazifeleri Beyanındadır	40
Rabıta-i Şerife Beyanındadır	41
Kamil Mürşidin Alametleri ve Lüzumu Beyanındadır	42
Tarikat-ı Âliyenin Erkânı Beyanındadır	42
Seyr-ü Süluk Beyanındadır	43
Birinci Makam Nefs-i Emmâre	44
İkinci Makam Nefs-i Levvâme	45
Üçüncü Makam Nefs-i Mülhime	46
Dördüncü Makam Nefs-i Mutmainne	47
Beşinci Makam Nefs-i Râziye	47
Altıncı Makam Nefs-i Merziye	48
Yedinci Makam Nefs-i Safiyye	49
Yedi Nefs Dairesi	50
Seyr-i Furû'ât Beyanındadır	53
ÜÇÜNCÜ BAB - HAKİKATİN BEYANINDADIR	54
Ehl-i Hakikatin On Alameti Beyanındadır	54
Ehl-i Hakikatin Halleri Beyanındadır	55
DÖRDÜNCÜ BAB - MARİFETULLAH BEYANINDADIR	56
Ehl-i Marifetin On Alameti Beyanındadır	57
Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifetin Esası Beyanındadır	57
Ma'rifetü'l-Avâm - İman ve İlmü'l-Yakîn Mertebesinde Marifet	58
Ma'rifetü'l-Havâss - İkân ve Ayne'l-Yakîn Mertebesinde Marifet	60
Ma'rifetü Ehassü'l-Havâss - Şuhûd ve Hakka'l-Yakîn Mertebesi	61
Kitabın Hâtime'si (Sonu)	63

Kenzü'l-Ârifîn

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

Allah'ın adıyla nazmıma başladım. O, bütün varlığı rahmetiyle kuşatan Rahman'dır, itaat eden kullarına merhamet eden Rahim'dir. Rahmeti sonsuz, ilmiyle her şeyi bilen Âlim, sonsuz ihsan eden Kerîm olandır.

“Kul hüve Allah” Deki O Allah'tır.

O Allah ki zatıyla yücedir, sıfatlarıyla celâl sahibidir; en güzel isimleriyle anılır ve hikmetli fiilleriyle tanınır.

Ey Allah'ım! Sonsuz bir şekilde hamd sanadır. Lütuf, ihsan, adalet ve cömertlik yalnız senindir. İcat etmek ve ortadan kaldırmak, diriltmek ve öldürmek senin kudretindir. Tesbih ve takdis yalnız sana mahsustur. Arş da senindir, yer de senindir; bütün âlem ve içindekiler de. İlim de hilim de, bütün vasıflar ve bütün isimler de senindir.

Yaratış da, emir de, şükür de, deliller ve âyetler de senindir. Doğruya iletmek, doğru yolu göstermek, yok etmek ve baki kılmak da senin elindedir.

Senin kemaline yaraşır şekilde sana hamd ve sena olsun, ey Rabbim. Zira senin kutsî feyzinle bütün eşya varlık buldu. Celâline ve cemâline layık olarak, gizli-açık, evvel ve âhir nimetlerin için şükürümüz sonsuz olsun.

Ya Rab! Âlemlerin iftihar, varlıkların merkezi, peygamberlerin sonuncusu Ahmed Muhammed'e salât eyle. Onun pâk türbesinin toprağına daimî selam gönder, misk kokulu ravzasına ebedî rahmet indir.

Geçmiş bütün peygamberlere, gönderilmiş bütün elçilerine de en güzel salâtlar ulaştır.

Ashâbına, dostlarına, âline selam ve tahiyyetler olsun. Bu ümmeti irşad ettiler. Allah Resulü'nün nurunu ümmete taşıdılar. Onların irşadı olmasaydı ümmet yol bulamazdı.

İlâhî! Rahmân'ın gölgesi, dünyanın kutbu ve sultanı, Hazret-i Sultan Mehmed Reşad Han'ı ebedi kıl.

Onun füyuzatıyla zaman aydınlandı, devir bereket buldu. Her saati ve anını, Rabbanî ordularına emanet edilmiş emin bir sultan eyle. Onu, peygamberin teveccühgâhı, Kur'an'ın övgüsüne mazhar olmuş bir kemâl ve fazilet kaynağı eyle. Bu aziz şahı, bu mükerrem hakani, senin yüce zâtının sırrıyla destekle.

Ey kerem sahibi Allah'ım! Hanedanın bütün fertlerini, devletin tüm yardımcılarını, şevket ve kudret dileyen bütün hizmetkârlarını doğruluk ve adalet üzere daim kıl. Onların kalplerini mesrur eyle, düşmanlarını mağlup et. Müminlerin bel-delerini bütünüyle mamur eyle, ey Rabbim.

Telif Sebebi

Allah'a hamd ve şükür ile sena ettikten, Resûlullah'a salât ve dua ettikten sonra,

Harem-i Şerif'in mevalisinden, San'a'nın (Yemen) merhum nâibi Hâfız Muhammed Âsım'ın mahdumu (oğlu) olan bu fakir, Şeyh Manisalı **Abdurrahman Sâmi Niyazi** der ki: Allah'tan günahların affını, unutulmuş hataların başışını niyaz ederim.

Bu eserin telif sebebi, hicri bin üç yüz yirmi beş (1325) senesinde, fânî dünyanın geçiciliği zihnime gelip, fani gül bahçesinin solan hâlini gördüğümde, Allah'ın tevfiğiyle kalıcı bir eser bırakmayı diledim. Kıyamet gününün çetin engellerinden rahmet rüzgârıyla kurtulmayı ümit ederek bu eseri yazmayı istedim.

Şeriatten çiçekler açsın, tarikatten güzel hâller saçsın; hakikatten nice sırlar ortaya çıksın, irfandan türlü nurlar doğsun arzu ettim.

Bu kitap, dört bölüm halinde hem ayrıntılı hem özet şekilde; kavlin (sözün), hâlin (manevî hâllerin) ve mâlin (dünyevî değerlerin) özünü açıklayacak.

Allah'ın tevfiği, pirlerin himmeti, mürşidimin feyzi sayesinde kararlı bir şekilde işe koyuldum ve kudret buldum. Bu kitap, sâlike bir destur, hakikati arayana bir rehber, müridlere ve muhibbanlara ise âşıkâne bir yol gösterici süs oldu.

Allah, bu eserden faydalanmak isteyenleri en yüce feyze muvaffak kılsın; temennimiz, amel edenlerin Allah'la ünsiyet bulmasıdır.

Ey Rabbim! Zâtının, sıfatlarının, fiillerinin ve pak isimlerinin hakkı için, herkesi muradına muvaffak eyle, hiç kimseyi mahzun bırakma.

Ey Rabbim! Esmâ sırrının, peygamberlerin ve velilerin hakkı için, bu eseri doğudan batıya meşhur eyle, Ehl-i Beyt'in hakkı için onu aziz kıl.

Âhirette güzel eserler olarak karşılık olsun, dünyada hayırlı ve makbul olsun; en aşağıdan en yükseğe kadar herkesin yanında değerli ve rağbet gören kıl.

Ya Rab! Kusurlarımı, sürçmelerimi, hatalarımı ve unutkanlıklarımı affetmeni diliyorum.

Ümit ederim ki ehl-i irfan, okurken kusurlarımızı nisyan perdeleriyle örterler. Zira bilinir ki, “insan” kelimesi “nisyan (unutmak)” kökünden gelir.

Bu eser şeriat hazinesine bir mahzen, tarikat sırrına bir maden, hakikatin sedesinde ve irfan incisinin gönülden doğduğu bir nur olsun diye yazıldı. Buna uygun olarak, ismini “**Kenzü'l-Ârifin**” (Âriflerin Hazinesi) koydum. Allah’a sığınarak böylece yazmaya başladım.

Bu yolda bir karga iken bülbülleri bin kez taklit ettim; ümidim odur ki, bu taklidi Hak Teâlâ tahkik ve teyid ile hakikate ulaştırınsın.

Allah’a vasıl olanların, Allah’ı tanıyanların, Allah için yol alanların ve Allah’ta fani olanların hakkı hürmetine niyaz ederim. Bu eseri bereketli, faydalı ve daim kılsın.

BİRİNCİ BAB - ŞERİATIN BEYANINDADIR

Şeriat, lügat bakımından “**Allah’a giden yol**” demektir. Bütün ümmeti içine alan, herkesin toplandığı bir yoldur.

Din, itaatin karşılığının mükâfatla verildiği; isyanın da ceza ile karşılandığı bir düzen olarak tanımlanır.

Akaid ve amellerde Allah ve Resûlü neyi açıklamışsa, ona “**şeriat**” adı verilmiştir. Bazı görüşlere göre de şeriat, ahlakî seciyeler (huy-karakter) ve temel hükümlerden ibarettir.

Şeriat, kulların amellerine ve fiillerine dair Allah’ın koyduğu hükümleri kapsar. Bu bakımdan din ile şeriat arasında fark vardır. **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe**, “**Âlim ve Müteallim**” adlı eserinde bu ayrımı açıklamış ve şöyle demiştir:

“Şeriatlar ümmetler arasında değişmiştir, fakat din aslında hiçbir zaman değişmemiştir.” Onun bu sözü, tercih edilen ikinci görüşe üstün kabul edilmiştir.

Şeriatın iki ana rüknü vardır: biri kalbe, diğeri fiile aittir. Kalbe ait olan kısmı “**itikadât**” yani inanç esaslarıdır. Fiile ait olan kısmı ise “**amelîyât**”tır.

Bu iki rüknün birinde inanç esaslarını beyan ettim, diğesinde ise amellere dair hususları özetle açıkladım.

Birinci Rükün Ehl-i Sünnetin İnançlarının Beyanındadır

Akâid, Allah’ın sıfatlarından, peygamberlikten ve gayba dair meselelerden bahseder. Bu hususlar parlak delillerle ortaya konulmuştur.

Kim bu akideleri tasdik ederse saadete erer. Taklit ile başlayan iman, tahkik ile kuvvet bulur; Allah ona tevfikini ihsan eder.

Tabiatın İptali Beyanındadır

Allah, zatıyla mevcuttur; bütün varlıkların yaratıcısı O'dur. Eşya, O'na şahittir; varlığı O'nun birliğine delildir.

Eşya tabiat gereği var olmamıştır. Çünkü "tabiat" aslında yokluktur, yokluk da ihya edemez. Bu, Mişkât'ta açıklandığı gibi böyledir.

Tesir, ancak mevcut olan bir şeyin işidir; yok olanın tesiri düşünülemez. Tabiat, müstakil bir varlık değildir. Varlık, ancak mevcut bir varlığın bağışlamasıyla (Allah'ın kudretiyle) ortaya çıkar.

Tabiat, cisimlere yerleştirilmiş bir özellik gibi görünse de kendi başına kaim değildir. O halde fiil meydana getiremez. Eğer tabiat kendi kendine yaratıyor olsaydı, farklı şeyler aynı şekilde ortaya çıkardı. Fakat Fahreddin Râzî'nin dediği gibi, eşyanın her biri için bir "muhasıs"ı, yani özel olarak belirleyici bir kudrete ihtiyaç vardır.

Bu muhasıs ise Allah'tır. O'dur ki birliğini, eserlerindeki farklılıklarla gösterdi. Nizam ve intizam kurdu ki insanlar O'nun yüceliğini bilsin ve tesbih etsin.

Tabiat ya yoktur ki yok olan bir şey tesir edemez, ya da varsa vacip bir varlık olmalıdır ki bu durumda ona "Tanrı" denir. Eğer vacip değil, mümkün varlık ise, zatında hem var olma hem de yok olma ihtimali taşır. Onun varlığını tercih eden Allah'tır.

O halde ey akıl sahibi! Bütün bu açıklamalardan anlaşılır ki eşya tabiat sebebiyle değil, ancak yoktan var eden Allah'ın kudretiyle vardır. Biz buna iman ettik ve tasdik ettik.

Vacibü'l-Vücudun İspatı Beyanındadır

Gerçek şu ki, kavram itibarıyla varlık üçtür:

Eğer müstakil olarak var ise o vaciptir.

Eğer yokluğu vacipse o mümteni'dir.

Eğer hem yokluk hem varlık mümkünse ona mümkün denir.

Mevcudatın bütünü mümteni' olamaz; hakikat bakımından bütün eşya O'na delildir. Tümüyle mümkün de olamaz; zira varlığı tercih ettirmek için bir yaratıcıya ihtiyaç vardır. İşte bu yaratıcı vaciptir. O'nun varlığı zatıyla kaimdir ve ezelden beri vardır.

Eş'ariler, dediler ki: vacip, zatı gereği var olandır. Bu kavramı tek başına açıklamak mümkün değildir, Mahsül'de (yani kelâm sistemi içinde) birleştirip

yorumladılar. Allah'ın varlığının zorunlu oluşunu, **Mâturîdîler** ise vücubun sübutunu bir emir olarak görür; **Eş'arîler** ise onu selbî bir sıfat kabul eder.

Seyyid (şerif) ile Celâleddîn (et-Teftâzânî) bu konuyu mufasssalca açıklamışlardır. Hükemâdan (filozoflar) Aristoteles ve İbn Sinâ da bu mesele üzerinde uzun uzadıya durmuşlardır.

Kim eşyanın levhasını bâtın nurlarıyla okursa, her şeyde Allah'ın isimlerinin nurunu görür. Âfakta (dışta)ve enfüste (içte) vahdetin nurları parıldar, tevhidin güneşi ile vahdaniyetin sırları açığa çıkar.

Vahdetin remizleri eşyanın kemâlâtıyla görünür, izzetin hazineleri altta da üstte de açıktır.

Hiç şüphe yok ki Cemâlullah, Celâlullah ile cem' olmuştur; Kemâlullah, kemâlâtın kaynağıdır. O Zü'l-Celâl ve Kerîm olan Allah'tır.

Zât-ı Bârî'nin Kemâlât-ı Zâtîyye, Sıfâtîyye, Ef'âliyye ve Esmâsı Beyânındadır

İmam-ı Râzî, Hadîd sûresinin tefsirinde bu hakikati beyan eder; delillerle ispatını ortaya koyar. Allah zatında vaciptir; varlığı zatının gereğidir. Sıfatlarında noksanlardan uzaktır, bu Cemâlullah'ın na'tıdır. Allah'ın fiilleri kemaldır, abes iş yapmaz; bu, Hakîm olan Allah'ın sıfatıdır. İsimleri de kemaldır; en güzel isimler Allah'a aittir. Zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve isimlerinde Allah güzeldir, noksanlıktan münezzehtir, mukaddestir; noksanlardan arınmış olan Celilullah'tır.

Âlemin hilkat nizamı en mükemmel intizam üzerinedir; bu düzen, Mûcid olan Allah'ın yaratıcı kudretinin kemaline delildir.

Sıfatullah'ın Beyânındadır

Allah'ın sıfatları zatî ve fiilî olmak üzere ikiye ayrılır; biri sübutî, diğeri selbîdir. Zatî sıfatlarında Allah zıddıyla vasıflanmaz; fiilî sıfatlarında ise zıtlarıyla da mukayyet olabilir. Zatî sıfatlarda zıtlık kabul edilirse noksan olur; Allah Teâlâ bundan münezzehtir. Celal ve cemaal sıfatlarıyla kemal olandır.

Sıfât-ı Zâtîyye'nin Beyânındadır

Yaratılışın ve emrin sahibi olan Allah, zatıyla celildir; ezeli ve ebedîdir, kadimdir, yok olmaz. Evvel ve Âhir odur; varlığı zatının aynıdır, sonradan kazanılmış değildir. Bütün hadis olanlara muhaliftir; odur ki tekvini yaratandır, tekvinin kendisi değildir; Vâhid ve Samed olan yalnızca O'dur. Hiç şüphe yok ki Cemâlullah Cemaal sıfatlarını, Celâlullah Celal sıfatlarını; Kemâlullah ise bütün kemal sıfatlarını cem eder. O, Zü'l-Celâl ve Kerîm olan Allah'tır.

Sıfât-ı Sübûtiyye'nin Beyanındadır

Allah'ın sübutî sıfatları sekizdir ve daima bu sıfatlarla muttasıftır. Ne zatının aynıdır, ne de ondan başkadır; ama Allah ile kaimdir. Ne tamamen ayrı, ne de tamamen zatının aynıdır; O'nunla vardır. Bunlar hayat, sem', ilim, irade, kelim, tekvin, basar ve kudrettir.

Allah, Semî'dir, işitir; Mürid'dir, diler; Hayy'dır, diridir; Alîm'dir, bilir; Kadir'dir, her şeye gücü yeter; Mükevvin'dir, yaratandır; Basîr'dir, görendir; Kelîm'dir, konuşandır.

Allah'ın sıfatları her yönden noksanlardan, sonradan olmaktan, benzerlik ve kusur alametlerinden münezzehtir. Hayat sıfatı bütün sıfatların aslıdır. Allah, bilendir; var olanı ve olmayanı, cüz'î ve küllî olanı bilir. Allah işitendir, bütün işitilenleri duyar; görendir, bütün var olanı görür. Görme, mevcut olmayan bir şeye taalluk etmez. Allah'ın kelamı, sessizlik, lafız ve seslerden ibaret değildir; Ama insanlar için söz halinde lafızlarla görünür.

Allah irade ettiğinde tercih eder, kudretiyle yakınlaştırır, tekvin, yaratma sıfatıyla yaratır. Allah'ın kudreti hiçbir varlığa bağlı değildir; Kudret, vacibe veya mümteni'ye taalluk etmez. çünkü mümteninin aslı yokluktur, yokluk üzerine kudretin taalluku abes olur. İcad üzerine de abes olurdu.

Kudret var etmeye yönelse, mevcut olanı tekrar elde etmek gerekir; yok etmeye yönelse hakikatlerin tersine çevrilmesi gerekir. Kudret, imkânsız olana yönelmez; çünkü imkânsız olan, zorunlu olanın zıddı olan yokluğu gerektirir. Allah'ın kudretinin muhal olan şeye yönelmesi düşünülemez; bu abes olur.

Hiç şüphe yok ki Cemâlullah cemal sıfatlarını, Celâlullah celal sıfatlarını, Kemâlullah kemal sıfatlarını gösterir. O, Zü'l-Celâl ve Kerîm olan Allah'tır.

Bütün mevcutlar Allah'ın varlığına delildir. Sıfatlarında kâmilidir, fiillerinde cemildir.

Sıfât-ı Fiiliyye'nin Beyanındadır

Allah'ın fiilî sıfatları vardır; O Hakim'dir, her fiilinde binlerce hikmet vardır. Allah'ın fiilleri bir gaye ve menfaat için değildir; böyle olsaydı O'nun kemali başkasına muhtaç olurdu. Fakat her fiilinde nice hikmetler, her sanatında nice ibretler bulunur.

Allah hayrı da şerri de yaratıcısıdır; iman ve küfrü de kulun tercihinin bırakmıştı. Hidayet bakımından iman mahlûk değildir, ancak iman tasdik ve ikrar yönüyle mahlûktur. Kibriya sahibine şerri nispet etmek edebe aykırıdır; kötülükler kulun istidadından doğar ve bu Celalullah'ın hikmetiyle olur.

Kulların ihtiyarı, kendi istidadına bağlıdır; ister küfre yönelir, ister imana. Allah'ın ilmi, cüz'î ve küllî her şeye taalluk eder; mevcut ve ma'dum, icmal ve tafsil hepsi O'nun ilmindedir. Allah, kulun istidadının hangi tarafa meyledeceğini bilmiş ve ona göre takdir etmiştir. Bu takdir yaratma hükmüyle değildir; tavsif ve ihbar yoluyla.

Allah, güzel fiillere razıdır ve onları emreder; kötü fiillere ise rızası yoktur ve onları yasaklar. Allah diriltir ve öldürür; hayat veren O'dur, öldüren O'dur. Ölüm O'nun celal sıfatının, diriltmek ise cemal sıfatının tecellisidir. Öldürme fiili kaderdir; öldürülen kimse eceliyle öldürülmüştür, onun katli takdir edilmiştir. Ama katinin azabı cür'etinden dolayı sorumludur ve ceza görür.

Allah Rezzâk'tır, Gaffâr'dır, Fettâh'tır, Settâr'dır. Sebeplerin arkasından rızık sevk eder; haram ise haram yolla, helâl ise helâl yolla gelir.

Allah, kulun meyline ve kesbine göre yaratandır; fakat zaruri fiiller kulun kesbiyle meydana gelmez. Bu kesbe göre mükâfat ve ceza vardır; ceza adaletle, mükâfat ise lütuf ve ihsanla verilir.

Fiil ile istitaat aynı şeydir; mükellefte bu ikisi bir aradadır. Gücünün üstünde bir yükümlülük insana verilmez. Allah'ın fiili sıfatları, zatında zamana bağlı değildir; fakat eserleri zaman ve mekânda ortaya çıkar. Fiili sıfatlar da zatı gibi Allah ile kaimdir; ezelden ve ebedde değişmeden daimdir.

Taalluk bakımından sonradan olma söz konusu değildir; hakikat bakımından ise ezelden beri vardır. Allah, dilediğini yapan bir fâil-i muhtardır; onda zorunluluk yoktur. Âlemin sonradan olduğu, işte bu sebeple açıktır. Ama maksatlarda ezeli imkân bulunmaz; imkânın ezeliyeti lazım gelmez.

Hiç şüphe yok ki Cemâlullah cemal sıfatlarını, Celâlullah celal sıfatlarını, Kemâlullah kemal sıfatlarını cem etmiştir. O, Zül-Celâl ve Kerîm olan Allah'tır.

Nût-ı Selbiyye (Tenzihî Sıfatların) Beyanındadır

Akâidde kemal sıfatlarına sübûtî sıfat denir; sübûtî olmayıp nefyedenlere ise selbî sıfat denir. Selbî olan sıfatlar tenzihîdir; Allah noksanlardan münezzehtir, mukaddes ve hakikatte yücedir. Allah'ın zatı cisimleşmemiştir; bu yüzden mekân ve cihet O'nun zatı ve sıfatı için söz konusu değildir. O, araz değildir ki renkler ve şekiller gibi olsun; bu yüzden zamandan da münezzehtir.

Allah, cüz değildir ki birleşmeyle var olsun; parça da değildir ki temasla belirlenmiş bulunsun. Uzaklaşmak, parçalanmak, şekil, nicelik, zaman, birleşme ve ayrılma gibi sıfatlardan münezzehtir. Benzeri, eşi, nazırı yoktur; veziri ve evladı yoktur. Hulûl, birleşme, ihtiyacın alametlerinden mukaddestir. Eşyaya vücûb O'nun için söz konusu değildir; Allah en yüce hüküm sahibidir, fiillerinde zorunlu değildir, kimse O'na hükmedemez.

Allah için “şunu yapmak zorundadır” denemez. Fakat O’nun yaptığı her şey doğrudur, hikmetlidir, abes değildir. O Hakîm’dir.

Hiç şüphe yoktur ki Cemâlullah Cemal sıfatlarını, Celâlullah Celal sıfatlarını, Kemâlullah ise Kemal sıfatlarını cem eder. O, Zü’l-Celâl ve Kerîm olan Allah’tır.

Nübüvvetle İlgili Hususlar Beyanındadır

Seyyid Şerif (Cürcânî), Metâlî’ hâşiyesinde peygamberliğin zarureti şöyle açıklamıştır:

Allah en yüce kemale sahiptir; mahlûkat ise eksiklik içindedir. Allah pak ve la-tiftir. Mahlukat ise yoğunluk ve maddeyle sınırlıdır. Bu sebeple, kullara ilahî feyzi ulaştıracak, onların hem ruhlarına hem cisimlerine hitap edecek bir elçiye ihtiyaç vardır.

Peygamber, ruhani kuvvetiyle Allah’tan vahiy alır; bedeniyle de insanlara hü-kümleri tebliğ eder.

Allah tarafından gönderilen, insanlara davet, uyarı ve müjde ile memur kılınan kimse peygamberdir.

Peygamberler mucize ile teyid olunmuş, kitaplarla desteklenmiştir. Bütün pey-gamberler Allah’ın “Hâdî” isminin mazharıdır; şeytanları ise Allah “Mudîl” ismi-y-le saptırmıştır.

Hakikatte hidayet eden de, dalaletle düşüren de Allah’tır; peygamberler O’nun sıfatlarının tecellisidir.

Melekler arasında en üstün olanlar, peygamber olarak gönderilmiş beşerdir. Mümin insanlar ise elçi olan melekler haricinde umumi meleklerden üstündür.

Nebiler, kasıtlı olarak asla günah işlemezler. Eğer onlardan bir kusur görülür-se, bu ancak “evlâ olanı terk” seviyesindedir. Onlar kalben ve fiilen masumdurlar. Veliler de korunmuş kimselerdir; fakat onların korunmuşluğu fiillerinde söz ko-nusudur, nübüvvet derecesinde değildir. Peygamberler, şeriatın kaynağı oldukları için ismet sıfatına sahiptir. İnanç, hüküm ve tebliğde yanılmazlar. Amellerde icti-had ederler, fakat bu da Allah’ın teyidiyle olur.

Hadislerde bildirildiği üzere peygamberlerin sayısı yüz yirmi dört bindir; re-suller ise üç yüz on üçtür. Onlara kitaplar ve sahifeler indirilmiştir. Hızır, Lokman ve Zülkarneyn hakkında ihtilaf edilmiştir; kimine göre nebidir, kimine göre veli. Muhammed Mustafa ise peygamberlerin ve resullerin hatemidir; onların en büyü-ğü ve en faziletlisidir. Ona iman etmek vaciptir; Kur’an bu hakikati mühürlemiştir.

Onun hem ruhen hem bedenen mirac ettiği haktır. Mirac gecesinde Allah’ı gör-mesi de haktır.

İmam Râzî, Cebrâîl'in latif cismiyle inişini delil göstererek, miracın cismanî olmasını aklen imkânsız saymamıştır. (Latif olan bir cisim, yoğun olan cismin altına indiği gibi, yoğun bir cisim latif olan cismin üzerine çıkar).

Peygamberin bedeniyle göğe yükselişi Allah'ın kudretine aykırı değildir. Doğa kanunlarına aykırı olsa da Allah'ın kudretine uzak değildir.

Peygamberlerin ahlakı ve yaratılışları en güzel şekildeydi. Abid, takvalı ve Allah'ı bilen kimselerdir. Onların yolunu veliler devam ettirir. Velilerin en büyüğü Hz. Ebu Bekir'dir. O, Peygamber'in mağaradaki dostudur.

Resulullah'ın Hz. Ebu Bekir'e söylediği sözler rivayetlerle nakledilmiştir. **“Güneş, nebiden sonra yeryüzünde Ebû Bekir'den daha âlâ birinin üzerine doğmamıştır.”** Yani Resulullah'tan sonra Ebu Bekir'den üstün bir kimse gelmemiştir.

Hız. Ömer, Hz. Ebu Bekir'den sonra en faziletlidir. Onun görüşleri birçok kez vahiy ile teyit edilmiştir.

Resulullah buyurdu ki: **“Peygamberlerin gök ve yerde ikişer veziri vardır. Onun yanında ve emrinde yardımcıları olmuştur. Benim gökte vezirim Cibril ile Mikail'dir. Yerde vezirim ise Ebu Bekir ve Ömer'dir”**

Üçüncü, Allah'ın hükmüyle Hz. Osman'dır. O, irfan madenidir, Furkan'ı toplayandır. Resulullah, Hz. Osman'a iki kızını nikâhlamıştır. **“Üçüncü kızım olsaydı onu da verirdim”** buyurmuştur. Bu yüzden ona “Zinnûreyn” denilmiştir.

Dördüncü Aliyyü'l-Murtaza'dır. Asr Suresi tefsirinde dördüncü olduğu beyan edilmiştir. Resulullah Hz. Ali'ye **“Senin bana nispetin Musa ile Harun'un nispeti gibidir”** demiştir. Ama ben rasullerin ve nebilerin sonuncusuyum. Benden sonra ne bir nebi ne bir resul olmayacaktır. Resulullah'ın davetinde Hz. Ali'nin dördüncü olduğu sırdır. Bu, onun faziletine işarettir. Hz. Ali, Resulullah'a soru sormak için dört adım giderdi. Onun için divanda dördüncü sırada anıldı.

Dört halife bu tertiple hilafete geçmiştir; bu, hak ve layıktır. Dört halife Kevser havzının hizmetindedir. Onlardan birine buğz eden, Resulullah'ın havzına giremez.

Nebilik güneş gibidir, velayet yıldız gibidir. Veliler peygamberlerin nurundan ışık alırlar. Velilerin ve nebilerin hükmü düşmez; aksine Allah'a yaklaştıkça hüküm ve tasarrufları artar. Ashab-ı kirama ve Ehl-i Beyt'e hürmet imanın şartıdır. Onları sevmeyen imanda kemale ulaşamaz.

Peygamberlere vahiy gelir, kadınlara ilham gelir. Kadınlardan peygamber gelmemiştir. Kadınlardan peygamber gelmez; ama velayet makamında yükselebilirler. Hz. Meryem bunun en açık delilidir.

Velilerden harikulade haller zuhur eder. Bu, Allah'ın ikramıdır. Bu yüzden keramet, Allah'ın velilerine verdiği ikramdır.

Peygamberlerden çıkan harikalar mucize adını alır. Nübüvvetten önce zuhur eden olağanüstü hallere ise irhas denir. Velilerden zuhur eden olağanüstü haller keramet, müminlerden sâdır olursa maûnet, kâfirlerden olursa istidrac, şerirlerden olursa sihir sayılır. Şa'rani der ki: Sihir hayal ve aldatmadır. Keramet ve mucizeler ise hakiki harikuladeliklerdir.

Allah, her peygambere mucize vermiştir. Bu mucizeler onların kavimlerinde en çok rağbet gören alanlarda tecelli etmiştir:

- Musa zamanında sihir yaygındı; asasıyla mucizeler gösterdi.
- Davud zamanında musiki meşhurdu; onun mucizesi ilahî nağme oldu.
- İsa zamanında tıp ilerlemişti; onun mucizesi ölüleri diriltmek oldu.
- Hz. Muhammed'in zamanında belagat ve fesahat zirvedeydi; mucizesi, ebedî i'cazıyla Kur'an oldu.

Mucizeler Allah'ın kudretini tanımak, hakikati idrak etmek içindir. İnsanlar iman etsin ve Allah'ın lütfuna mazhar olsunlar diye verilir.

Sem'ıyyât'ın Beyanındadır

Âlemin değişip dönüşmesi, onun hadis olduğuna delildir; nihayetinde ise ifna (yokluk) elbisesini giyecektir.

Nasıl ki insan nefsi ecel ile mühürlenmişse, dış âlem de ezelden ecel ile kayıtlıdır.

Resûlullah buyurmuştur: Allah Teâlâ bu cihanı tevhid için bina etti. Eğer yer-yüzünde Allah'ı birleyen kalmazsa, tevhid esasının hükmü kalkarsa, o vakit kıyamet vuku bulur.

Fakat kıyametten önce on büyük alamet zuhur edecektir:

Duhan (duman), Deccal, Dabbetü'l-Arz, güneşin batıdan doğması, Ye'cûc ve Me'cûc fitnesi, ay ve güneş tutulmaları, Yemen'den çıkan ateşin insanları sürmesi. İsa'nın (as) inmesi, kâfirleri bastırması. Mehdi de zuhur edecek, şerleri mahvedecektir.

Fâni olup kabre giren herkes sorguya çekilecektir. Münker ve Nekîr'in sualine doğru cevap veren kabul görecektir, kâfir ve fâsık azap görecektir, salih ve abid ise nimetlere mazhar olacaktır.

Allah, insanları ilk yaratılışlarında olduğu gibi yeniden diriltecek; mahşerde herkes toplanacaktır. Amel defterleri fasık ve kâfirlere arkadan yahut sol taraftan, salih ve iyilere önden yahut sağdan verilecektir.

Allah hâkim, peygamberler ve melekler de şahit olacaktır. O gün müşrikler inkârı bırakıp ikrar edeceklerdir. Ameller mizanda tartılacak, her şey tecessüm edip terazide görünecektir. Hayır nuranî suret, şer ise zulmanî suret alacaktır.

İmam Râzî'ye göre herkesin defteri ayrı bir mizan gibidir. Hayırla şerre olan meyli nisbetinde görünür mizan. Gözünü aç, gaflet etme; bu sırrı kabul et.

Sonra insanlar sırata sevk olunacaktır. Sırat, şeriatın hakikat suretidir. Dünyada Allah'ın hükümleri üzerinde sebat eden, sıratla selamet bulacaktır. Kişinin nuru, kulluğuna göre sıratla yolunu genişletecek ve hızını artıracaktır.

Cehennem ehli cehenneme, cennet ehli cennete ayrılacak; şefaate bazıları kurtulacaktır. Resûlullah baş şefaattçidir; şehitler, âlimler, veliler de şefaet ederler.

Resûlullah buyurdu: **“Enbiyâullah şefaet edecek, şühedâ ve ulemâ, evliyâullah da şefaet edecek”**. Kimi hesabın kolaylaşması için, kimi derecelerin yükselmesi için, kimi günahların affı için şefaet edecektir.

Şa'rânî eserinde şefaati tafsilatlı anlatır. Şefaattçilerin en büyüğü rahmet peygamberidir.

Cennete giriş yalnız Allah'ın lütfuyudur. Cehenneme giriş ise adalettir; imanlı olanlar için azap geçici olacaktır.

Ameller derecelere tesir eder, fakat nimetlerde Allah'ın rahmeti daima fazladır.

Cennet ve cehennem ebedidir. İnsanların niyetleri de ebedi hükme sebep olur. Yok oluş söz konusu değildir. Küfrün cezası sonsuzdur, çünkü küfürdeki kötülük sınırsızdır. Cennet ve cehennem şimdi yaratılmıştır; mekânları naslarla sabittir. Allah cehennemi halk etti ki kullar daima korksun. Cennetleri de yarattı ki daima ümit etsinler.

Amel, beden fiilleridir; ona İslam denir. İman ise kalbin kesin tasdikidir; dil ile ikrarla görünür.

Taklit yoluyla iman geçerlidir, fakat delil terk edildiğinde kişi mesuldür. Yeis hâlinde iman geçerli olmaz, fakat tevbe makbuldür. Şafî'ye göre tevbe emri meçhuldür.

Cennet ehli, Allah'ın cemalini görecektir. Ne kadar tanıdımlarsa, o kadar tecelli görecektir.

Allah'ın benzersiz ve sonsuz cemalini görmek nasla sabittir. Akıl da caiz olduğunu inkâr etmez.

Ru'yet fiilen mevcut olan bir şeyde mümkündür; yok olan görülemez. Ahirette Allah'ın görülmesi, basar ile olduğu gibi basiretle de mümkündür. Nasıl kelimeleri ve harfleri olmadan mevcut ise, Allah'ın görülmesi de şart olmadan mümkündür.

Allah'ın tecellisi herkese farklıdır. İnsan, kalbinin istidadı kadar Allah'ı temaşa eder.

Büyük günahlar Allah'ın fazlıyla affedilebilir; küçük günahlar adaletle cezalandırılır.

Büyük günah ehli ebedî lanete layık değildir. Büyük günah işleyenlerin arkasında namaz kılınır. Mümin oldukları sürece, günahkâr da olsalar cenazeleri kılınır.

Ulema günah-ı kebareî farklı tarif etmiştir: kimi hadd ile sınırladı, kimi başka ölçüler koydu. **İbn Hacer “Zevacir”de, Ebu Talib el-Mekkî ise “Kutu'l-Kulûb”da** bunları tafsil etmiştir.

Büyük günahlardan bazıları:

Kalpte şirk, günah üzerinde ısrar, Allah'ın rahmetinden ümitsizlik ve azabından emin olmak; dilde iftira, sihir sözleri, yalan yere yemin; fiilde içki içmek, faiz, yetim malı yemek, zina, livata, hırsızlık, adam öldürmek, cihaddan kaçmak, anne-babaya isyan, farzları terk etmek büyük günahlardandır.

Allah müşrikleri asla affetmez; tevhide kapı açılmadıkça şirk kapısı kapanmaz.

Saadet ve şekavet yazılıdır, fakat Allah dilerse değiştirir. Yemhullâh âyeti buna delildir.

“Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır; Ana Kitap O’nun katındadır.” (Rad-39)

Dua hem dirilere hem ölümlere faydalıdır. Allah şartına uygun olan duayı kabul eder.

Azazilin duasının kabulü ve sonra imhâli (mühlet verilmesi), kafirler için istidracın delilidir. Allah kâfirlere dünya nimetlerini verir, ahirette ise onları mahrum eder.

Allah tek müessirdir; fakat sebepleri, sonuçlara hazırlık olsun diye var etmiştir.

İsim ve müsemma (adı ve aslı) arasında farklılık tartışılmıştır. Hakikatte ikisi birdir; ama zihinde ayrıdır. “La ilahe illallah” tevhidin şahididir. İsim ile müsemma birdir; bu vahdetin şahididir.

Yetmiş İki Dalalet Fırkalarının İnançları Beyanındadır

Ebü Hureyre (radiyallahu anh) rivayet eder: Resûlullah (sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem) buyurdu: “Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldı, Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldı; ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi ateştedir, bir fırka müstesna; o da benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yoldur.” Resûlullah doğru söyledi.

Kurtuluşa eren ehl-i sünnet i'tikadını tutan fırka, fırka-i nâcidir; bunun dışındakiler dalâlet ehli ve bid'at erbabıdır. Yetmiş ikiyi tafsil edip onlardan sakınmak gerekir ki dalâlet fırkasından kurtulup Allah katında makbul olunsun.

Bu yetmiş ikinin aslı altı fırkadır;

1. Cebriyye
2. Kaderiyye
3. Kerrâmiyye
4. Muattıla
5. Rafizîler
6. Nasibîler

Her biri on iki şubeye ayrılarak toplam yetmiş ikiye ulaşır.

1. Cebriyye

Kulların iradesini inkâr eder, her şeyi Allah'ın cebren yaptırdığını iddia ederler. Bu görüş "(İnsanın) kazandığı (hayır) kendi lehinedir; işlediği (günah) ise kendi aleyhinedir." Bakara 286. âyeti, nassı bu sözü iptal eder; kulun kesbiyle muhtar olduğuna delildir

2. Kaderiyye

Cebriyye'nin zıddıdır; hayır ve şerri kulun yarattığını söylerler. Kur'an'daki "Allah her şeyin yaratıcısıdır" Zümer 62. âyeti, nassı bu kavli reddeder; Allah'ı cebirden tenzih et, kulları da kaderin inkârından korusun.

Ne cebri kabul et ne de kaderiyyenin ifratını. Doğru olan, kulun sorumluluğu ile Allah'ın yaratması arasındaki dengeyi kabul etmektir.

3. Kerrâmiyye

Allah'a cisim isnat eder; hâşâ, Allah cisimden münezzehtir, O'nun misli bulunmaz. Allah'ı cisimden tenzih eden bütün naslara aykırıdır.

4. Muattıla

Allah'ın sıfatlarını inkâr edenlerdir. Kur'an'ın açık hükümleri onları reddeder.

5. Rafizîler

Hiz. Ali'yi seven, Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ömer'i inkâr eden, ashaba buğzeden fırkalar. Oysa bütün sahabe hidayet ve saadet üzeredir.

6. Nesibîler

Hiz. Ali'ye düşmanlık eden fırkalar. Bunlar da Ehl-i Sünnet yolundan uzak kalmışlardır.

• **Kaderiyye'nin 12 şubesi:** Vâsiliyye, Hüzeyliyye, Aslahiyye, Muammeriyye, Kitâbiyye, Yemâniyye, Câhızıyye, Behşemiyye, Râvendiyye, Kâsitiyye, İvadiyye, Hâtibiyye

• **Cebriyye'nin 12 şubesi:** Mudtarriyye, Mağrûkiyye, Neccâriyye, Havfiyye, Keselliyye, Bâkiyye, Hubbiyye, Tefekkûriyye, Hasbiyye, Munkiriyye, Ma'ıyye, Acziyye

• **Kerrâmiyye'nin 12 şubesi:** Haddiyye, Hulûliyye, Şakkiyye, Mücerrediyye, Vâhiliyye, Amdiyye, Sâiyye, Nehşıyye, Sârikıyye, Haşeviyye, Mücessime, Muattıla

• **Nevasıb'ın 12 şubesi:** Kâmiliyye, Sıhâkiyye, Şerikiyye, Bâtıniyye, Temâsüliyye, Tenâsuhıyye, Mansûriyye, Mukanna'a, Hattâbiyye, Seba'ıyye, Hâşimiyye, Zeydiyye

• **Râfıza'nın 12 şubesi:** Muhakkime, Ezrakıyye, Hafsiyye, Hâzimiyye, Hamzekiyye, Şimrâhiyye, Ecnebiyye, Abdiyye, Meymûniyye, Yezidiyye, Kızbiyye, Kenziyye

• **Muattıla'nın 12 şubesi:** Cehmiyye, Mahlûkiyye, Vâkıfiyye, Vârdiyye, Kabriyye, Vezniyye, Meyliyye, Harkıyye, Fâniyye, Kırmatiyye, Ahseniyye, Kuziyye

Kaderiyye'nin On İki Şubesi Beyanındadır

Kaderiyye'nin on iki kolu vardır, dinle! Selamet bulmak için sakın, yanlış yollardan uzak dur.

1-Vâsiliyye fırkasına göre günah işleyen kimse imanını kaybeder. Bu görüş bâtıldır; çünkü iman günahla yok olmaz. İman amelden ne cüzdür ne de küll. Cennette amel yoktur, ama mümin onun ehlidir.

2-Hüzeyliyye fırkasına göre dünya ve ahiret yok olacaktır. Bu batıldır; çünkü naslarla cennet ve cehennem ebediliği sabittir.

3-Aslahiyye fırkasına göre Allah kulları için hep en uygun olanı yapmak zorundadır. Bu batıldır; çünkü Allah dilediğini yapandır, hiçbir şey O'na vacip değildir.

4-Muammeriyye fırkasına göre Allah cisimleri yaratır ama onların arazlarını (renk, şekil, hareket gibi) cisimler yaratır, der. Bu görüş batıldır; çünkü her şeyi yaratan yalnız Allah'tır. "Hâlık var mı?" nassıyla batıldır; "Yaratmak ve emir O'nundur", Hâlık ve fâil Allah'tır.

5-Kitâbiyye fırkası, cehennemde ebedî kalmayı ve günahkârlar hakkındaki Allah'ın vaad ettiği cezayı inkâr ettiler. Nisa 123. ayette "Kim kötülük işlerse onun cezasını görür" buyrulur. Kitâbiyye'nin görüşü reddedilmiştir.

6-Yemâniyye fırkası, cuma namazının farz olmadığını söylediler. Kur'an nassını inkâr ederek saptılar.

7-Câhızıyye fırkası “Acem Arap’tan üstündür” Araplardan üstün olduklarını iddia etmiştir. Hâlbuki risalet Mekke’de başlamıştır. Bunlar, Resulün değerini bilmeyenlerdir.

8-Behşemiyye fırkası, tövbenin kabulünü inkâr eder. Bir kimse ecelinden önce öldürülebilir’ demiştir. Halbuki Kur’an’da “Tövbe edin” ayeti vardır. Tövbe emrini unutan bu fırka, hakikati anlayamadı.

9-Ravendiyye fırkası, Allah’ın hükümlerinde nesh olmadığını savundu. Hâlbuki nesh, şeriatın kemale erme yoludur. Hüküm yerleşmeden önce olur; onlar hakikati bulamadı.

10-Kâsitiyye fırkası “Haram rızık değildir” görüşündedir. Bu batıldır; çünkü Allah her canlıya rızık verir, bazen haramdan da olabilir.

11-İvadiyye fırkası, ibadet etmeyen müminin cennete giremeyeceğini savundu. Bu görüş yanlıştır; imanla cennete girilir, ibadet dereceleri yükseltir. Şefaât ve mizanı inkâr ettiler. Hadisleri ve Kur’an’ı reddettiler.

12-Hâtıbiyye fırkası Ahd ve va’di bozup azabı nefyederler. Allah buyurdu ki: Ahitlere vefa etmekte herkes sorumludur. Ama bunlar (yani o fırka), Kur’an’ın açık nasslarından yüz çevirmiş, ondan mahrum kalmıştır.

Cebriyye’nin On İki Şubesi Beyanındadır

1-Mudtarriyye fırkası, kulun hiçbir iradesi olmadığını iddia eder.

2-Mağrukiyye fırkası, Allah’ın eşyayı yaratıp zamanı gelince ortaya çıkardığını savunur. Bu batıldır; çünkü yok olan şeye yaratma emri taalluk etmez. Allah “icad” edince şey var olur, yok olana “yaratılmıştır” denmez.

3-Neccariyye fırkasına göre müşriklerin çocukları da cehennemliktir. Şa’rânî’ye göre kâfirlerin çocukları cennette hizmet eden gençler olacaklardır; çünkü onların asıl günahları yoktur.

4-Havfiyye fırkası, müminlerin hiç azap görmeyeceğini iddia eder. Azap sadece kâfirlere mahsustur. Günahkâr müminler geçici azap görse de sonunda affedilir. Kâfirlerin cezası ise ebedidir.

5-Keselliyye fırkasına göre itaat de isyan da dereceleri değiştirmez. Oysaki cennet ve cehennemde insanların dereceleri amellerine göre dir.

6-Bakiyye fırkasına göre saadet sahibine günah zarar vermez, şakiye de takva fayda etmez. Ama hakikatte ezelde kim saîd ise amellerini işler. Şakî olan da fiillerini yapar, karşılığını görür.

7-Hubbiyye fırkası dediler ki ibadetler muhabbet derecesine göre kalkar. Bu görüşü iptal eden delil şudur: Âlemlerin ıftiharı, Allah'ın sevgilisi olan Resûlullah (sav), sürekli ibadet ve taatle meşgul oldu.

8-Tefekkürîyye fırkasına göre âlimin ibadete ihtiyacı yoktur, ilim yeterlidir. Korku adeti yoktur. Bu batıldır; çünkü Kur'an'da "Allah'tan en çok âlimler korkar" buyurulmuştur. Âlim, bilgisine göre Allah'tan korkar.

9-Hasbiyye fırkası, âlim olan kişi, insanların mallarında şüphesiz ortak olabileceğini savunur.

10-Münkiriyye fırkası, dediler ki: Allah'ın ismiyle hiçbir şey birlikte bulunmaz; hatta Resûl'ün ismi bile onunla yan yana zikredilemez.

11-Mâiyye fırkası, akli Kur'an'ın üstünde görmüştür. Neyi güzel ve çirkin görürse akıl, onu işler. Bu yüzden dalalet yolunda en çok bunlar saptı.

12-Acziyye fırkası, biz, Allah'ın emrinde istikamet üzere olmaya güçsüzüz. Ama Allah, kullarına gücünün üstünde teklif etmez. Bu yüzden, itaati terk etmek için 'âciziz' diye mazeret ileri sürmek reddedilmiştir.

Kerrâmiyye'nin On İki Şubesi Beyanındadır

1-Haddiyye fırkası, Allah'a sınır ve şekil tayin etmiştir. Allah arşta yerleşmiştir, dediler; haşa! Allah, arşın ve kürsünün yaratıcısıdır, Kayyum'dur.

2-Hulûliyye fırkası, Allah'ın mahlukata hulûl ettiğini iddia eder. Münezzehtir Allah bundan

3-Şakkiyye fırkası, İtaatkâr kimdir, asi kimdir bilinmez, dediler. Oysaki itaat eden Allah'a boyun eğendir, asi olan günah işleyendir.

4-Mücerredîyye fırkasına göre iman, kalbin tasdiki olmadan yalnız dilin ikrarıdır. Sadece dil ile iman, kalpte tasdik olmadan, münafıkların imanıdır. Onların akıbeti cehennemın en aşağı tabakasıdır.

5-Vâhiliyye fırkasına göre Allah bilinmez. Ne peygamberler ne veliler O'nu bilebilir, dediler. Bu da batıldır; çünkü Allah isim ve sıfatlarıyla zahirdir. Şuhud ehline Allah'ın nuru her dem aşikârdır.

6-Amtiyye fırkasına göre günah işleyen mümin cezalandırılmaz.

7-Sâiyye fırkası, iman yeterlidir, Kur'an'ın emirleri vacip değildir. Sadece imanla kurtuluş olduğunu, amelin gerekmediğini savunur. İman amelle kuvvetlenir. İbadet olmadan iman kuru iddia olur.

8-Nehşîyye fırkasına göre imanın şartı yalnız, helal ve haramı bilmek, inanç etmese de yeter, dediler.

9-Sârikıyye fırkası göre hırsızlığın kefareti sadaka vermektir.

10-Haşeviyye fırkası, kıyası inkâr ederler. Bu yüzden ehl-i sünnetten aldanmış bir taife sayılır.

11-Mücessime fırkası, Allah’a cisim isnat ettiler — Allah cisimden münezzehtir.

12-Muattıla fırkası, Allah’ın sıfatlarını inkâr ettiler, buna “ta’tile” (boş bırakmak, işlevsiz kılmak) dediler.

Nevasıb’ın (Nasibiler) On İki Şubesi Beyanındadır

1-Kâmiliyye fırkası, İblis’i dost kabul edip asi saymamışlardır. Hz. Ebu Bekir’e tabi olanları kâfir dediler. Böylece kendi imanlarını boşa çıkardılar.

2-Sihâkiyye fırkası dediler peygamberlik daima devam eder; Kur’an’ı bilen ve Ehl-i Beyt’i tanıyan bir adam peygamber olarak gelir.

3-Şerikiyye fırkası, dediler ki: Hz. Ali, Resûlullah’a şerikidir; sahabedir ama zati ortaktır, derler.

4-Batıniyye fırkası, Hz. Cebrail’in vahyi hatalı getirdiğini savunmuştur. Kur’an’da melekler için “Allah’a isyan etmezler” buyrulmuştur. Hz. Cebrail Allah’ın emindir, hata etmez.

5-Temasüliyye fırkası, Kâinatı Hz.Muhammed yarattı, Allah da ona emretti.

6-Tenâsühiyye fırkası ruh göçünü savunmuştur. Ölülerin ruhlarının, başka cesetlere girdiğini söylediler. Meyyitin ruhu iyi ise iyi bir cesede girer, Kötü ise kötü bir cesede girer, dediler. Bu da batıldır: (Onlara göre) Feyyâz olan Allah, istidat sahibine ayrıca yeni bir feyiz ulaştırır; sonra ona başka bir feyiz daha verir. (Yani feyiz sürekli katlanarak yenilenir)

7-Mansûriyye fırkası, haramı inkâr etti, helal-haram ayrımını reddetti. Yenilen ve içilen şeyler haram olmaz derler, haram-helel nasları inkâr ettiler.

8-Mukanna’a fırkası, nikâhsız kadınlarla birlikte olmayı helal görmüştür. Kadınları topladılar, her biri bir araya aldı. “Bu benim avımdır” deyip taşkınlık yaptılar. Onlar dalalette kaldılar, ayeti inkâr ettiler. Onları tekfir etmek uygundur; çünkü onlar en büyük günahkârlardır.

9-Hattâbiyye fırkası, yalancı şahitliği helal saydı. Haramı hile ile işleyip küfre düştüler.

10-Sebaiyye fırkası, Hz. Ali’yi ilahlaştırdı. Gök gürültüsünden gelen ses onun sesidir. Bu da batıldır.

11-Haşimiyye fırkası, Allah'ı arşta sınırlı kabul etti. Allah ise bundan yücedir. Peygamberlerin ismet sıfatını inkâr ettiler — Allah korusun. Bu fırka sünnet ehlin-den değildir, şüphesiz.

12-Zeydiyye fırkası, Hz. Zeyd bin Ali'ye tabi olduğunu zannederler. Hz. Ebu Bekir'e buğz ettiler, hata isnat ettiler. Resul'den sonra Hz. Ali ve evladı daha layıktır, dediler. Bunların hepsi hata etti, dalalet yoluna gittiler. Hak yolunu unutup bozuk yola saptılar.

Râfıza'nın On İki Şubesi Beyanındadır

1-Muhakkime fırkası, iki damadı küfre nispet ettiler. Talha, Zübeyr ve Muaviye'ye sapıklık isnat ettiler. Bu onların helakine sebep oldu.

2-Ezrakıyye fırkası, emire itaati elzem görmeyen kimsenin mutlaka öldürülmesi gerektiğini söylerler.

3-Hafsiyye fırkası, Peygamberin hanımlarına iftira ettiler. Bu yüzden ehl-i sünnet yolundan çıktılar. Büyük günah işleyenleri kafir saydı, ama kendileri iffetli kadınlara iftira etmeleriyle en büyük günahı işledi.

4-Hazimiyye fırkası ganimetin haram olduğunu savundu.

5-Hamzekiyye fırkası, Allah'ın esmâ-i hüsnâsını bilmeyen kimsenin din ve imanı sahih olmaz. Aynı şekilde, Resûlullah'ın anne-babasını ve dedesini bilmeyeni de kâfir saydılar. Oysa bunun için hiçbir delilleri yoktur.

6-Şimrâhiyye fırkası; dediler ki bize bir hâl gelir, O hâlde teklif (yükümlülük) kalkar, haram ve mahrem de bize helal olur. İnsan, hayatı boyunca ibadetle mükelleftir. Yine hayatı boyunca haram kılınan şeylerden uzak durmakla yükümlüdür.

7-Ecnebiyye fırkası, ölüye yapılan sadakanın fayda vermeyeceğini iddia etti.

8-Abdiyye fırkası, çocukların cenaze namazını caiz görmedi.

9-Meymûniyye fırkası, kadınları lider tayin etmeyi ve evlat edinmeyi caiz gördü.

10-Yezidiyye fırkası, dediler ki: Acemlerden bir peygamber gelecek ve Muhammedî şeriati neshedecek. Allah'ın nassını inkâr ederek âsi oldular. Halbuki Muhammed peygamberlerin sonuncusu, onların sultanı ve seçkinidir

11-Kizbiyye fırkası, küçük bir necasetle namazın tamamen batıl olacağını iddia etti.

12-Kenziyye fırkası, "Kim mümindir, bilinemez" dediler.

Tüm bu fırkalar, Ehl-i Sünnet'e göre nasslarla sabit şekilde dalâlettedir. Bu yolların bâtil olduğunda hiçbir şüphe yoktur, hiçbir istisna da bulunmaz.

Muattıla'nın On İki Şubesi Beyanındadır

1-Cehmiyye fırkası, ülü'l-emre (yöneticilere) itaati aşırıya vardırırlardır. Ülü'l-emrin taşkınlığına boyun eğerek Allah'a âsi oldular. Bunlar Ehl-i Sünnet'in cumhurdan ayrıldılar ve azgın oldular.

2-Mahlûkiyye fırkası, Kur'an'ı mahluk saydı. Kıraat (okuma) mahlûk değildir; fakat söylenen lafız ve telaffuz edilen şey mahlûktur. Bu görüş batıldır; Allah'ın kelâmı olan Kur'an kadîmdir. Allah'ın kelâmı, zatıyla kaim olan kelâm-ı nefsidir ve ezeli-bâkidir.

3-Vâkıfıyye fırkası, Allah'ın irade, ilim, kudret ve halk sıfatlarını kabul ettiler; fakat diğer sıfatları inkâr ederek sapıklığa düştüler.

4-Varidiyye fırkası, müminlerin cehenneme uğramayacağını savundu. Cehennemden geçiş bütün insanlara şamildir, sırat üzeredir. Müminler ise Allah'ın lütfuyla kurtulurlar.

5-Kabriyye fırkası, kabir azabını inkâr ederler; Münker ve Nekir meleklerinin sorgusunu da reddederler.

6-Vezniyye fırkası; mizânı inkâr ederler. Oysa hem Kur'an nassıyla hem hadislerle sabittir.

7-Meyliyye fırkası, kıyamet gününde şefaât yoktur, dediler. Oysa sözleri hakikatte nasslara aykırıdır.

8-Harkıyye fırkası, kâfire azap yalnızca bir defa olur; başka tekrarı olmaz, bu sadece onlar için bir uyarıdır. Bunlar, azabın artarak devam edeceğini bildiren nassları inkâr ettiler. Böylece bu şerli kişiler Ehl-i Sünnet'ten uzak kaldılar.

9-Fâniyye fırkasına göre cennet ve cehennem sürelidir (fani olur). Oysa Ehl-i Sünnet'e göre her ikisi de ebedîdir.

10-Kırmatiyye fırkası, kadın hayızdan temizlendiğinde inek idrarıyla gusül yapar, dediler. İşte bunlar ineklere tapanlardır. (Hayızda guslü vacip sayar, bakara (inek) ile ibadet ederler gibi sapıklıklar uydururlar.)

11- Ahseniyye fırkası, haramı helal saymanın küfür olmayacağını iddia ettiler.

12- Kuzıyye fırkası, toprakla tahareti inkâr ettiler.

Bu fırkalar küfrün karanlığına saplandılar, isyanın denizine batıp zillet içinde kaldılar. Dalâlet fırkaları pek çoktur; alt kollarının sayısı sınırsızdır. Fakat asılları, yukarıda sayılanlardır; dalları ise bunlardan da fazladır.

Bu risâleyi gayet özlü şekilde hazırladım; özetlemeyi âdet edindim. Bu kadarını öğrenen kimse, nefsini en güzel şekilde koruyabilir.

Allah bizi, Peygamberin hâl ve yaşayışıyla Allah’a yönelenlerden eylesin. Zira kurtuluş da, Allah’a yöneliş de Peygamberin söz ve yaşayışında olandır

İkinci Rükün Tekliflerin Beyanındadır

İbn Ömer (radiyallahu teâlâ anhümâ)’dan rivayetle Resûlullah (sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem) buyurdu: “İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı ikame etmek, zekâtı vermek, Beyt’i haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.” Resûlullah (aleyhi’s-selâm) doğru buyurdu.

Kelime-i Şehadetin Sırları Beyanındadır

Şeriatın ikinci rükünü teklifât, yani ameldir. Bunun özünü açıklamak gerekirse, Resûlullah’ın beyanına göre dinin temeli beştir: şehadet, namaz, oruç, zekât ve hac.

Şehadet, samimiyetle **“Lâ ilâhe illâllah”** demektir. Bu kelimeyi söyleyen Allah’tan başka gerçek mabud olmadığını ikrar etmiş olur.

Tevhid bir ağaca benzer: kökü kalpte sabittir, dalları amellerdir. O ağaç ihlâs suyuyla sulandıkça ahirette meyvesi bulunur.

Âfâk âleminin nizamı tevhid ile kaimdir; enfüs âleminin nizamı ise tefrid ile daim olur. Ma’bûd hakikatte O’dur; hüviyette maksud O’dur; talep edilen, müşâhede olunan O’dur; vücubuyla mevcut odur. Allah mevcuttur; vâcib ma’bûd ancak O’dur; biz iman ederiz. O’ndan başka ilâh olmaz ve olmasına imkân yoktur.

Bu tevhidin harfleri noktasızdır; söyleyen kimsenin nazarında mâsivânın karanlığını mahvedip aydınlık verir. Harfleriyle, sayısıyla, remizleriyle manalar taşır:

- 24 harfi, insanın günlerini (24 saati) hatırlatır; tevhid bu günlerde işlenen günahı siler.
- 7 kelimesi, cehennem tabakalarına karşı korunmayı, kurtuluşa işaret eder.

İmam Şâfi’ye göre şehadet getiren kimseyi teşbih (Allah’ı mahlûka benzetme) ve ta’til (Allah’ı sıfatlardan soyutlama) sapkınlığından korumak gerekir.

Aklın sınırı teşbihi doğurur, aşırı tenzih ise ta’tile (soyutlamaya) götürür. Bu yüzden muvahhid, tevhidi sahih kılmak için ikisinden de sakınmalıdır.

Allah’ın varlığı zatındandır; akıl O’nun hakikatini kuşatamaz. Bu sebeple hem müşebbiheden hem muattıldan uzak durmak gerekir.

Bu suretle her iki düşünce durumundan kurtulmak için zihne benzeri olmayan bir varlık diyerek ifade edildiği takdirde, “varlık” kaydıyla inkârdan, “benzeri yok” kaydıyla da benzetmeden kurtulmuş olur.

Allah kemal sıfatlarıyla kaimdir; cemali, celaliyle, ihsanlarıyla tanınır.

Taharetin Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır

Tahâret, hem zahirî hem manevî temizliktir. Günahlardan korunmayı, selameti ve saadeti sağlar.

Zahiri tahâret iki kısımdır: hadesten taharet ve necasetten taharettir.

Su, Allah’ın “**Hayy**” isminin mazharıdır; bedeni temizlediği gibi hayatı da canlandırır.

Üç defa yıkanarak nefislerden kurtuluşu bul. Nefislerden biri emmâre, biri lev-vâme, biri de mülhimedir; hepsi heveslerdendir.

- Sağ elin yıkanması, uhrevî ecirlere yönelmesi;
- Sol elin yıkanması, dünyevî işlerden arınma;
- Yüzün yıkanması, himmet yüzün temiz olur;
- Başın mesh edilmesi, ruhun nurlanması;
- Sağ ayağın yıkanması, hakikata dönüş, doğru yolda istikamet;
- Sol ayağın yıkanması, yanlış yollardan korku ile kurtuluşa çıkarır.

Aklını temizle ki, kâinata (her şeyde) takılı kalmasın, gaflete düşmeyip farkında olasın.

Fikrini temizle ki, Rahmân’dan gafil olmayasın.

Kalbini, Allah’tan başka her şeyden temizle ki boşalsın.

Ruhunu da Hak’ın nuruyla temizle ki (O’nunla) neşelenen olasın.

Kulağını temizle ki, eşyadaki zikri (Allah’ı anışını) duyasın.

Gözünü temizle ki, gaybı (görünmeyeni) şahitliğe eresin

Koku duyunu temizle ki, feyzin (ilahi bereketin) esintisi yayılsın.

Zevkini (duygunu) temizle ki, şevk ve heves doğru ve açık hâle gelsin.

Vücudunu işlenen günah ve suçlardan temizle. Büyük günahlardan, küçük günahlardan ve şöhretten uzak durarak kendini korusun.

Nefis, kalp ve ruhu, tüm kötü ahlâklardan temizlemek gerekir. Aynı şekilde, tüm kusurlu vasıflardan arındır. Gizli sırlarla dolu kalp, Allah'tan başkasından arındırıldığında temiz olur.

Özetle:

- Akıl, Allah'tan gayrısını düşünmekten temizlenmeli.
- Fikir, gafletten arınmalı.
- Kalp, masivadan boşaltılmalı.
- Ruh, Allah'ın nuruyla saflaşmalı.
- Göz, kulak, koku, tat gibi duygular Allah'a, zikre yöneltilmeli.

Büyük ve küçük günahlardan uzaklaşmak, kötü ahlâktan temizlenmek hakikî tahârettir. Kalbin sırları masivadan arındığında, bu temizlik en yüksek derecedir.

Hades (manevî kir) günahlarla ortaya çıkar; tahâret bunları giderir. Zahiri hades suyla temizlenir, batınî hades tevbe ve zikirle temizlenir.

Hakiki müttakiler, veliler bu çeşit tahâretleri yerine getirir. Zahiri temizlik devamlı olursa, manevî temizlik de onunla birlikte ortaya çıkar.

Mülk ile melekût arasında bu temizlik sebebiyle, salıklar manevî miraca erer. Allah, sürekli taharet üzere olan kulunu sever, kalbini nurla açar. Böylece günahlar dökülür, ebedî elbiseler giyilir, Rahman'ın rahmeti ve rıdvan izzeti kazanılır.

Namazın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır

Allah Teâlâ buyurdu:

“Şüphesiz müminler kurtuluşa ermiştir; onlar ki namazlarında huşu sahibidirler.” (Mü'minûn 1-2)

Resûlullah (s.a.v.) buyurdu:

“Her insanın beş çetin durağı vardır: ölüm ve sekeratı, kabir ve karanlığı, haşır ve vahşeti, sırat ve inceliği, ateş ve şiddeti. Bu beş durağı, ancak beş vakit namazı eda eden kimse kolaylıkla geçebilir.”

Namazın Hakikati

Namaz, müminin miracıdır. Onu koruyan saadete erer, ilahî huzura kabul olunur.

• **İftitah tekbiri**, dünya ve ukbayı terk edip yalnız Allah'ın huzuruna girmektir.

• **Kıyam**, insanlık makamında kulluğun göstergesidir. Bu yüzden kıyamda Fatıha vacip kılınmıştır. Fatıha, Kur'an'ın özüdür; insan varlığının da özeti.

• **Rükû**, tüm hayvanat mertebesinde tesbihi sembolize eder. Hayvanlar rükû halinde Allah'ı tesbih ederler.

• **Secde**, nebatat mertebesine tesbihi işaret eder. Bitkiler alçakgönüllülükle secdededir. Tevazu göstererek Allah'ı tesbih ederler; o an ihtiyaçların hükmü yerine gelir.

• **Teşehhüd**, cematat (dağ, taş vb. hareketsiz varlıklar) mertebesinde ubudiyeti temsil eder; tevazu ile kemale ulaşmış, izzetle yükselmiştir.

Bütün bu rükünler, insanın unsurlar âleminde (ateş, hava, su, toprak) arınması ve kurtuluşuna işaret eder:

- Ateşten kibir doğar, kıyam onu yok eder.
- Havadan doğan yalan, riya, acele ve şehveti rükû kırar.
- Suyun sebep olduğu hırsı- tamahı secde bastırır.
- Toprakta kesâfet ve kanaatsizlik bulunur; teşehhüdle bunlar mahvolur.

Nefsin süflî kayıtlarından kurtulunca nurlar yükselir, Rahmân'a miraca erilir. Havadan "hû", sudan safvet, ateşten aşk nuru, topraktan mutmainlik zuhur eder.

Namazın Mertebeleri

• **Nefsin namazı**: havf ve reca ile huşu, zillet ve hudû içinde Hak huzurunda durmaktır.

- **Kalbin namazı**: Allah'ın huzurunda murakabe hâlinde bulunmaktır.
- **Ruhun namazı**: batın nurlarıyla Allah'ı müşahade etmektir.
- **Sırrın namazı**: huzurda Allah'ı müşahade ederek münacatta eylemektir.
- **Hâfi namazı**: âriflere Allah'ın lütfudur.
- **Ahfâ namazı**: muhabbet denizinde gizlenen büyük sırdır.

Farzlarla kul zulmanî gölgelerden kurtulur, nafilelerle ilahî hil'at giyer. Gerçek musalli, namazın bütün mertebelerini idrak ederse fahşadan (çirkinlikten) ve münkerden (kötülükten) uzaklaşır.

- **Cismin namazı**: günah kirinden temizler.
- **Nefsin namazı**: kötü ahlaktan arındırır.

- **Kalbin namazı:** gafletten kurtarır.
- **Sırrın namazı:** Allah'tan gayri ile ülfetten arındırır.
- **Ruhun namazı:** kötü sıfatları yok eder.
- **Sırrın namazı:** varlık günahını fena ile yok eder.

Beş duyu hicabını, beş vakit namaz giderir; şeytanın girecek kapılar kapanır, Huzura kapılar açılır.

Nefs, ruh, sır, hafi ve ahfâ ile beşi; beş vakitte en temiz ve en saf hâlde kıl.

- **Sabah:** nefs-i Mülhime-Mutmain (sır)
- **Öğle:** nefs-i Râdıyye (hafi)
- **İkindi:** nefs-i Mardıyye (ahfa)
- **Akşam:** Emmâre (Nefs)
- **Yatsı:** nefs-i Levvame (ruh)

Resûlullah (sav) buyurdu ki, herkesin beş çetin merhalesi vardır:

1. Ölüm ve sekeratı,
2. Kabir ve karanlığı,
3. Haşir ve vahşeti,
4. Sırat ve inceliği,
5. Cehennem ve şiddeti.

Bu beş durağı selametle aşmanın anahtarı, samimiyetle kılınan beş vakit namazdır.

Zekâtın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır

Allah Teâlâ buyurur:

“Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlara, acı bir azabı müjdele!”(Tevbe-34)

Resûlullah (s.a.v.) buyurdu:

“Zekâtını vermeyen kişinin malı, kıyamet günü ateşten bir ejderha olup sahibinin alnını, böğrünü ve sırtını dağlar; o günün miktarı elli bin yıl gibidir” (Taberânî)

Zekâtın Hakikati

Zekât, İslam binasının rükünlerinden biridir. Kişinin din ve imanına kuvvet verir.

Tevhid eden kul bilir ki hakikatte mabudu da sevgilisi de Allah'tır. Hakiki tevhid, arzuları Allah yoluna feda etmektir.

Hız. İbrahim, bütün malını Allah için verdi. Allah da onu dost (Halilullah) olarak andı. Oğlunu Allah yolunda kurban etmeye hazırlandı. Bu teslimiyetle hakikat makamına ulaştı. Hız. İbrahim zatını da ateşe atılarak feda etti. Allah onu selamete kurtardı. Bu, onun zatiyla, sıfatıyla ve fiiliyle fedakârlığıyla teslim olduğu eser oldu.

Zekât, nefsi cimrilikten temizler, kalbi hırstan arındırır. Malı şüpheli kazançlardan arıtır, bereketlendirir, nefsi nurlandırır.

Allah Teâlâ buyurmuştur: **“Zenginler benim vezirim, tasarrufla vekilim; fakirler ehl-i beytimdir”**

Kim bu vekâlette kusur ederse Celâl ile cezalandırılır, kim sadakat gösterirse Cemal ile mükâfatlandırılır.

Hadiste buyurulmuştur: “Sadaka yetmiş belayı def eder, Allah'ın gazabını söndürür.”

Zekâtı ihlâsla canla veren, Allah'ın huzurunda rızasını ve sevabını arar. Zekât vermeyen, kıyamet günü malının azabı ile karşılaşır. Ateşten yılan suretinde sahibine sarılır.

Zekâtın sırrı, ihtiyaç sahiplerine yardımdır. Fani ihtiyaçlarını veren baki ihtiyaçlara ulaşır.

Avam müminler kırkıta bir zekât vermesi farzdır. Havas olan mümin ise bütün eşyayı Allah yolunda sarfeder. Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ömer her şeylerini feda ettiler. Bütün sahabenin önderi, Resulullah'ın sevgilisi oldular.

Tefsir-i Cevahir'de zekât çeşitleri beyan edildi:

- **Malların zekâtı:** zenginler, mallarının zekâtını vererek temizlerler.
- **Fakirlerin zekâtı:** sabır ve tevekküldür. İstikamet yolunda tevazu ve alçak gönüllülüktür.
- **Âriflerin zekâtı:** mallarını hak sahibine sarf etmeleridir.
- **Âşıkların zekâtı:** canlarını Allah'a feda etmeleridir.
- **Âlimlerin zekâtı:** ilimlerini öğretmeleri, selamı yaymaları, hilmi paylaşmalarıdır.

- **Evin zekâtı:** misafiri ağırlamaktır.
- **Evladın zekâtı:** yetime ihsanda bulunmaktır.
- **Azaların zekâtı:** günahlardan korunmaktır.
- **Ruhun zekâtı:** kötü ahlâklardan temizlenmektir.

Maddî zekât belaları def eder; manevî zekât da saadet yollarını açar.

Oruçların Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır

Allah Teâlâ buyurur:

“Ey iman edenler! Oruç size farz kılındı; sizden öncekilere farz kılındığı gibi. Umulur ki sakınırsınız.” (Bakara 183)

Resûlullah (s.a.v.) buyurdu:

“Kim ramazan orucunu iman ve ihlâs ile tutarsa, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır.”

Oruç ve İnsanın Mahiyeti

Melekler saf nur akıldan yaratılmıştır, isyan etmezler. Hayvanlar sırf şehvetten yaratılmıştır, işleri nefse göredir. İnsan ise akıl ve şehveti birleştiren bir varlıktır. Bu yüzden ya ulvî, ebrâr gibi yüce olur ya da suflî, eşrâr gibi aşağı düşer.

Aklî şehveti yenerse insan ulvî olur; şehvet galip gelirse suflî olur. Allah, aklın galip gelmesi için orucu bir deva kılmıştır. Oruç, meleklerle benzer bir hal verir; çünkü şehveti kırar. Oruç nefis hastalığının en güçlü ilacıdır. Oruç, nefsin devası, kalbin gıdası, ruhun safası, sırrın cilâsıdır.

Oruç Mertebeleri

- **Avamın orucu:** Yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır. Böylece hayvanların sıfatlarından uzaklaşır. Güneş batınca iftar ederler, ecir alırlar. Mağfîret müjdesiyle sevinir, ferah bulurlar.

- **Havasın orucu:** Azaları günahlardan korumaktır; gıybet, yalan, kötü bakış, şehvet gibi bütün hatalardan ve günahlardan muhafazadır. Muhafazası olmadığında bu halin orucu bozulur. Bu oruç istikametinde olan, hakikat güneşiyle ruhun ayrılığı iftar vaktidir. Havass oruçla kıyam ederse, ebrar olurlar.

- **Ehassın orucu:** Kalbin masivadan korunması, Allah'ın tecellilerine yönelmesidir. Huzur içinde daimdirler, ebediyen oruçludurlar. Samed sırrıyla daima Allah'a yakın kullardır. Eğer masivaya meylederlerse, oruçları bozulur. Onlar saf kullardır, Allah'a ulaşanlardır.

Resûlullah buyurmuştur: Kim orucu Allah için tutarsa, ‘Allah’a iman ettim’ diyerek bu sözle Allah’ın affı ona gelir. Oruç tutanlara kıyamette ziyafet verilir, melekler onlara tazim gösterir.

Resûlullah buyurdu: Nefis Allah’ın en büyük düşmanıdır. Her an ona iyilik eden, ansızın ondan kötülük görür. Nefse isyan eden açlıkla terbiye edilir; nefsi dizginleyen imanda kemale erer. Nefse ihsan eden her an aldanır; nefse oruç kılıcıyla cihad eden ise “cihad-ı ekber” yapar.

Şa’rânî “Yevâkit”inde dedi: Hz. Âdem Nebiyyullah yasak ağaçtan yiyerek sılandı. O 30 gün boyunca kulun içinde kaldı. Ondan vesile nesline 30 günlük oruç farz kılınmıştır.

Nefis hâkim olursa ruh zayıflar; oruç nefsi kırarsa ruh yükselir. Orucu tutan, nefsin şeytanını oruç zindanına hapseder. Böylece oruçlu kimse, iblis ordusundan emin olur.

Zahir ve batındaki kuvvelerle oruçlu ol, günahlardan koru. Ruhun ve sırrınla da oruçlu ol, sapıklardan uzak dur. İnsanın ruhu ezelde zaten oruçluydu, Allah’tan gayrisine yönelmemişti. Ona uysun diye, bedende de hayvani ruh oruçla eğitilir. Oruç mertebelerle saliki tecelliye, kıyamla da teselliye ulaştırır.

Oruçla kalbin sır perdesi açılır, ruh da Allah’ın Lâhut’tan vahdet nurlarını görür.

Haccın Sırları, Zahirî ve Manevî Yönleri Beyanındadır

Allah Teâlâ buyurur:

“Yoluna gücü yetenlerin, Beytullah’ı haccetmeleri Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” (Âl-i İmrân 97)

Resûlullah (s.a.v.) buyurdu:

“Kim Beytullah’ı hacceder, çirkin söz ve fiillerden sakınırsa, annesinden doğduğu günkü gibi günahsız döner.”

Haccın Tarihî Başlangıcı

Hz. Âdem Safiyyullah, yeryüzüne halife olarak indirildiğinde, “Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik; bizi affet, mağfiret eyle” diye dua etti. Allah Teâlâ ona bir beyt bina etmesini emretti, yerini gösterdi ve irşad etti. Kim o beyti tavaf ederse Allah onu günahlardan temizler, lütfuyla affeder.

Haccın erkânı:

- İhrama girmek,
- Mekke’ye giriş,

- Kâbe'yi tavaf,
- Arafat'ta vakfe,
- Müzdelife'de vakfe,
- Kurban kesmek.
- Harem'e girip Ka'be'yi tavaf etmek
- Zemzem içmek,
- Makam-ı İbrahim'de tavaf namazı kılmak,
- Vedâ tavafi...

Haccın hakikati, kalbin Ka'besini bulmaktır. Nefisten seyrederken kalbin Ka'besine ulaşan, gerçek haccı idrak eder. Haccın her hareketinde hikmet, sır, ibret ve nurlar vardır.

- **İhram:** Evvela mâsivâ libasından ruhu soy; ihlas ihramını giy ve kullukta tefridi bul (Allah ile kul arasında hiçbir perde kalmaması).

- **Kâbe'nin temizlenmesi:** Hz. İbrahim (Halil) Kâbe'yi temizlediği gibi; sen de kalbini temizle ki Allah orada tecelli etsin. Kalbi dünyadan ve masivadan temizle; Allah seni yardım ve nurla destekler.

- **Tavaf:** Sâlik, kalbin makamlarını seyr ü temaşa ederek tavaf eder.

- **Vakfe:** vakfe yapılması, kalp içindeki fuada hâkim olmasıdır.

- **Sa'y:** Sa'y ile kalpteki mâsivâ sevgisini yuvadan çıkarır; Hakk aşkı evi doldurur, yabancıyı kovar.

- **Şeytan taşlamak:** Vesveselerden, karışık hâtırlardan selim bir kalp ister-sen; gönülden arzu taşlarını at, heveslerden kurtul.

- **Saç tıraşı (tahlik):** Beşerî sıfatların tıraşıyla ruhun başını tıraş et; sır haremine gir, itikâfla medh olun.

- **Mina'da kurban:** Sır diyarı Mina'da nefsi kes; "ölmeden önce ölünüz" sırrına er ki bütün arzulara vuslat bulasın.

- **Zemzem:** Hakikat zemzemini içen âşık, "Nitekim Rabbleri onlara içirdi" sırrına erer.

Allah'ın paha biçilmez rızasına erişmek için tam bir teslimiyet göster. İtaat sıfatlarında, büyük kurban misali kendini feda et.

Tecelliyle ruhani beden fânî olur; Teselliyle ise bâkî kalır ve Allah'ın rahmetine erer. Hakikî hacda ruh, ilahî tecelliye kavuşur. Fânîliği aşar, bekâya ulaşır.

Tavafın Hikmetleri

Tavafın yedi dönüşü, nefsin yedi mertebesini aşmaya işarettir. Her bir dönüş, nefsin bir perdesini kaldırır. Bu mertebeler tek tek geçilince hakiki şuhuda erilir.

Kâbe'nin dört köşesi ile tavafın yedi turu, Kur'an'ın yirmi sekiz (28) harfinin sırrına remizdir. Kim Kâbe'nin dört köşesini yedi kere tavaf ederse, yirmi sekiz harfin hakikatine mutlaka erişir.

Resûlullah'ın zatına biat feyzini isteyen kimse, Hacerü'l-Esved'i istilam etmeyi onun nâibine biat bilmelidir. Çünkü Hacerü'l-Esved'e dokunmak yahut selamlamak, "Elest bezminde" verilen sözün yenilenmesidir. O gün "Evet" diyerek ikrar edenlerin ahd u misakı yazıya geçti. Hacer ise bu ahdin saklandığı sandıktır.

Varlık günahı fenâ ile mağfur olunca, insan asıl vatani olan kuds âlemine döner ve orada mesrur olur.

Beytullah ve Beyt-i Ma'mûr

Ehlullah şöyle buyurur: Beytullah'ın sırrı, Allah'ın emriyle derhâl var olmasıdır. O vakit yer ile gök "ama" hâlindeydi. Allah emretti: "Ey arz, ey sema! İster istemez hemen vücuda gelin." Arz ve sema da o anda cevap verdi:

"Emrine boyun eğdik. Vücuda geldik. Senindir emir de ferman da. Ey Rahman, biz sana itaatkâruz."

Mümkün varlık, varoluşunda da bekasında da Vacib olana muhtaçtır. Gizli bir hazine olan sen, vücut ve bekânın dayanağısın. Yer ve gök edep ile hâllerini arz etti. Biri Beytullah, diğeri semada Beytü'l-Ma'mûr kılındı. Biri insanların kiblesi, diğeri meleklerin kiblegâhı oldu.

Ehl-i hakikat dedi ki: Bu sırrın sebebi, Hz. Ahmed'in yaratılışıdır. Çünkü onun şerefli toprağı orada karar kılmıştı. Tufan sırasında Allah, o toprağı Medine'ye nakletti. İşte bu sebeple orada Resûlullah'ın mübarek türbesi inşa edildi.

Mekke (Allah şerefini artırsın), fenâ fillâhın mazharıdır. Resûlullah orada risalet tacını giydi. Medine (Allah şerefini artırsın) ise beka billâhın seyrânıdır. Orada Resûl, beka tahtının sultanıdır. Onun nuru evveldir, zuhuru ise âhirdir. Âyetleri zahirde görünür, kemalatı ise bâtında saklıdır.

Ezelde Ahmed'in nurunda "Samed" sırrı ortaya çıktı. Bundan dolayı Ahmed'in nuru ruhların babası oldu. Muhabbet meclisinde "ev ednâ"ya uçuş, şuhud seyridir. Ehadiyet sırrı, Muhammed tecellisinde gurub etti. O, mümkünatlar içinde "Ehad"dır; bu yüzden zatı Ahmed, makâmı "Mahmûd", sıfatlarında "Muhammed"dir.

Ahmed'in zatında ehadiyet sırrı görününce, Beytullah secdeye kapandı; Resûlullah'a aşk ile yandı. Resûlullah, Allah için Medine'ye hicret edince, Beytullah siyahlar giydi ve ayrılıktan ah etti. Çünkü O, evvel maksut; O, âhir matlubdur.

Resûlullah rahmetin zahiridir, Allah katında sevgilidir. Bu sebeple Muhammed, âlemde Rahman'ın rahmeti; gönüllerde ise Sübhan'ın nimeti olmuştur. Halil'in kalbine sivâ girmedi, o yüzden Halil oldu. Onun için beyti inşa etti ve halka delil oldu.

Tufan geldiğinde Beytullah göğe kaldırıldı. Sonra Halilullah, Allah'ın emriyle onu yeniden bina etti. O vakit bütün ruhları Allah'a davet etti. Hacca gelen kullar, Allah'ın lütfuna erdi. Ruh kaç kere "Lebbeyk" dediyse, o kadar haccın sevabı ona yazıldı.

Ya Rabbi! Sana tavaf edenlerin hakkı için bize nasip et. Sana rükû edenlerin hakkı için bütün haclarımızı kabul eyle. Hâtemü'l-enbiyâya, en yüce nebîye ilminle salât eyle.

Teklifler ve Gerekli Ameller Beyanındadır

Bu ibadetler, şubeleri çok olmakla beraber, bu manzume içinde özetlenmiştir. Resûlullah buyurmuştur: Kim ameline devam ederse, Allah'ın rızasını bulur. Kim Allah'ın zâtına teslim olursa, saadet dileyen herkese bir hediye lâzımdır. Bu hediyeler:

Azrâil ister Dört Hediye

1. İbadetlerden kazâya kalmış olanların telâfisi - ölüm anındaki sıkıntıların Allah'ın lütfuyla hafiflemesine vesiledir.
2. Bütün mahlûkatın haklarını edâ edip helâllik istemek - ruh, ölümden sonra arz ile semâ arasında sıkışıp kalmaz.
3. Ölümü tezekkür edip yakinen hazır tutmak - kullukta huzur ve coşkuya vesile olur, dünya sevgisinden uzaklaştırır.
4. Daima haşyet üzere olmak, nihayetden emin olmamak - insanın akıbetinin sapkınlık ve bedbahtlıktan uzak olması buna bağlıdır.

Ruhun İsteddiği Dört Hediye

1. Uykuyu azaltmak - az uyuyan kimsenin ruhu ruhlar içinde akar.
2. Yemeyi azaltmak - az yiyenin bedeni sıhhat bulur.
3. Sözü azaltmak - az konuşanın kalbi selâmette olur.
4. İstikamet üzere olmak - dünyada istikametli olan, ahirette selâmeti bulur.

Kabir İçin Gerekli Dört Hediye

1. Nemimeyi (laf taşıma) terk etmek - daima gıybet ve koğuculuğu terk et ki, kabirde akrep ve benzeri azaplardan selâmete eresin.
2. Necasetten sakınmak, beden ve elbiseyi temiz tutmak - kabir çukurunu ateş olmaktan koru, tertemiz kıl
3. Gece ibadeti (teheccüd) kabir karanlığını aydınlatır.
4. Kur'an okumak, kabir vahşetini giderir.

Münker ve Nekir'e Karşı Dört Hediye

1. Kibiri terk etmek.
2. Tevazu sahibi olmak.
3. Yalandan ve gıybetten uzak durmak.
4. Hak sözü inkâr etmemek. Mevlâ seni cevaptan reddetmesin.

Mizan İçin Dört Hediye

1. Riyayı terk etmek. çünkü riyâkâr olan kişi, âhirette zarardadır.
2. Allah'ı unutma, daima zâkir ol; hesapsız sevapla mizanın dolsun.
3. Eziyeti terk et; kıyametin müflisi olma.
4. Güzel ahlak sahibi ol; iman gücün artsın.

Sırat İçin Dört Hediye

Süratle bunlara amel et

1. Öfkeyi yut; böylece ateşe girişe yol açma
2. Bütün haram ve şüpheli kapılarını kapat; fiilin ateşten azat bulsun.
3. Farzları daima cemaatle eda et; sıratı sür'atle geçmek istersen bundan geri durma.
4. Ayağını şer'-i sıratullah üzerinde tutup taat et; ahiret sıratından düşmek için dünyada sıratı bırakma.

Cehennemden Kurtulmak İçin Dört Hediye

1. Sadaka vermek. Sadaka ateşe perde olur
2. Günahları terk etmek. Zira günah cehennemin işidir.
3. Anne-babaya iyilik.
4. Allah için gözyaşı dökmek. Ağlayış ateşi söndürür

Cennet İçin Dört Hediye

1. Sabır. Fânîyi terk etmeye sabret, bâkîyi elde etmeye sabret
2. Emaneti korumak.
3. Malı infak etmek. İnfak, kalbin temizliğini ve saflığını artırır.
4. Şükür. Şükür, yeterliği sağlar ve olanı artırır.

Resûlullah Müctebâ'ya Sunulacak Dört Hediye

1. Allah için sevmek. Allah için sevgi, Allah'ın dostunu dost edinmektir
2. Allah için buğzetmek. Allah için buğz, Allah'ın düşmanını düşman tutmaktır.
3. Âlimleri ve salihleri sevmek. Ârif-i billâhı tâzim eden izzeti bulur.
4. Ehl-i Beyt'e muhabbet ve hürmet. Ehl-i Beyt'e hürmet eden iki dünyada nimeti bulur.

Allah'a Sunulacak Dört Hediye

1. Vacipleri işlemek. Farz ve vacipleri işlemekle Hakk'a yol bulunur.
2. Haramları terk etmek. Haramı terk etmekle nefsin ve şeytanın kötülüklerinden kurtuluş sağlanır.
3. İyiliği emretmek. nasihat ve ilâhî hükmü icra ile mertebe alınır.
4. Kötülükten sakındırmak. ma'rufu emredip münkeri nehyetmekle rızâyâ erişilir.

Ehl-i Şeriatın On Alameti Beyanındadır

1. İmanı kâmilidir.
2. İlm-i hâli vardır ve ona göre amel eder.
3. Namazını huşu içinde kılar.
4. Riyasız zekât verir.
5. Orucu çeşitleriyle tutar, hacca gider.
6. Gusül ve tahâretle temizliğe dikkat eder.
7. Haramları terk eder.
8. Helal kazanç peşinde olur, helal nikâh kıyar.
9. Mahlûkata şefkatli davranır.
10. Cemaatlere devam eder, şer‘î nizama bağlı yaşar. Yemekte ve giyimde helali gözetirler.

Kim bu amellerde kusur ederse, noksanı kadar şeriatından eksilmiş olur. İnsan, kendi noksanını bilirse uyanık bir ârif olur.

BÂB-I SÂNÎ: TARÎKATIN BEYANINDADIR

Resûlullah (s.a.v.) buyurmuştur:

“Şeriat sözlerimdir, tarikat fiillerimdir, hakikat hâllerimdir, marifet ise sermayemdir.”

Şeriat, Allah ehline göre Kur’an’ın zahiridir.

Tarikat ise Furkan’ın batınındaki yüce hükümlerdir.

Hakikat, Allah kitabının gizli sırlarıdır.

Marifet ise Allah’ın hitabındaki sırların irfanıdır.

Bu nedenle şeriat ile tarikat birbirine uygundur, hakikat ile marifet de birbirini tamamlar.

Şeriat: bütün ahkâma bağlılık.

Tarikat: ilahî ahlakla ahlaklanma.

Hakikat: Allah’ın hükümlerinde tahakkuk.

Marifet: Allah’ın vahdaniyetini bilmek ve idrak.

Şeriat bir ağacın gövdesi,

Tarikat dalları,

Hakikat çiçekleri,

Marifet ise o meyvenin tadıdır.

Şeriat hizmet, **tarikât** yakınlık, **hakikat** vuslat, **marifet** ise izzettir.

Şeriat sema gibidir, **tarikât** onun güneşi, **hakikat** küresi, **marifet** ise nurudur.

Şeriat bir ceset, **tarikât** amelleri; **hakikat** ruhu, **marifet** esrarın sırrıdır.

Şeriat göz kapağıdır.

Tarikat beyazıdır.

Hakikat siyahıdır.

Marifet ise noktasıdır.

Resûlullah buyurmuştur:

Şeriat sözlerimdir,

Tarikat fiillerimdir,

Hakikat hâllerimdir,

Marifet ise sermayemdir.

Şeriat nurdur ve bütün tarikat ehline burhandır. Tarikat nurdur ve bütün hakikat ehline burhandır. Hakikat sırdır ve bütün marifet ehline burhandır. Allah, marifet sırlarıyla tanınır.

Şeriatın gayesi, kulların Mevlâ'ya kulluk etmesidir. Tarikatın gayesi, kullukta zahidlerin kemale ermesidir. Hakikatin gayesi, Allah'a ubudiyet etmektir. Marifetin gayesi ise Allah'ı bilmek ve gönlü sevinçle doldurmaktır.

Şeriat, nefsi kötü fiillerden temizler. Tarikat, kalbi kötü ahlaktan arındırır. Hakikat, ruhu karanlıktan kurtarır. Marifet ise sırları nur hicaplarından saflaştırır.

Şeriat bir gemidir, tarikat onun yoludur. Eğer geminin aletleri eksikse, yolculuk tamamlanmaz. Tarikat, şeriatla kayıtlı olmazsa batıldır. Hakikat, marifetle teyit edilmezse atıldır. Bu yüzden tarikatta şeriat nurdur ve burhandır; marifet, hakikatle ve şer'i hakikatle ortaya çıkar.

Âbid, şeriatla olur. Zahid, tarikatla olur. Ârif, hakikatle olur. Muhib, marifetle olur.

Ehl-i Tarikatın On Alameti Beyanındadır

Hak ehli dedi ki: Tarikat ehlinin on alâmeti vardır.

1. Can-ı gönülden Allah'ı talep etmek.
2. Ârif-i billah olan zata (mürşide) teslim olmak. Böylece Ahmed'in nurunun feyizleriyle ikrama kavuşur.
3. Kemaliyle irade sahibi mürid olmaktır.
4. Şeyhin emrine inkiyadla ilerlemektir.
5. Dünya ve ahireti Allah için terk etmek.
6. Şeriat yolunda tam takva üzere bulunmaktır.
7. Az yemekle ruhunu kuvvetlendirmektir.
8. Az ünsiyet edip inziva ve vahdete ermeaktır.
9. Az konuşmak, faydasız sözü terk etmek.
10. Az uyuyup seher ve sabahın feyzini yakalamaktır.

Bu vasıfları toplayan, tarikatın başlangıcında feyz kokusunu, sonunda hakiki bereketi bulur.

Tarikat-ı Âliyenin Çeşitlenme Sebebi Beyanındadır

Allah, mülk âlemini ve mahlûkat âlemini yaratınca, insanı onların özü kıldı. Âlemde isimler ve fiillerle tecelli etti. Sıfatların kemalatı fiillerde, fiillerin kemalatı ise Hz. Âdem'de zahir oldu. Sıfatların, fiillerin ve zatın kemalatı toplandı; Muhammed Mustafa'yı zatına mücteba kıldı.

Bu yüzden Ahmed (sav), mirac etti ve “ev ednâ” makamına geçti. Bütün peygamberlere ser-tac oldu. Âlemin hicabı isimlere, isimlerin hicabı fiillere, fiillerin hicabı sıfatlara, sıfatların hicabı ise yüce zata perde oldu.

Tarikattan gaye, insanın bu hicapları gecmesidir; mirac sırrına erip Allah'ın tecellisine ulaşmasıdır. Bütün ibadetlerden maksat, Allah'ın zatını bilmek için irfandır. Bütün taatlerden maksat, korku ve haşyetle kul olmaktır. Nafilelerden maksat, kurbiyet sırlarını bulmaktır. Farzlardan maksat ise akrabiyyet mertebesine ulaşmaktır.

Fakat hicabı yırtmanın yolu, nefislerin sayısı kadar çoktur. Her şeyh, Allah'a en yakın tarikata sahiptir. Telkin onlara sahabeden, sahabeye Resûlullah'tan, Resûl'e ise Allah'tan geldi. Sahabeler: “Ey Resûlullah! Allah'a en yakın olan yol hangisidir? ve Allah rızası için dostluk (refiklik) nedir?” dediler.

Allah zikridir. Allah Cebrâil'e telkin etti. Cebrâil Resûlullah'a, Resûlullah sahabeye telkin etti. Böylece zikrullah tertiple yayıldı, feyzullah bütün âleme dağıldı. Kabiliyetler ölçüsünde her an tecelliyat oldu. Nasıl ki nebilerde tecelliler farklı olduysa, velilerde de o hazineler verasetle zahir oldu.

Ezelde istidat nurlarında kabiliyetler farklıydı; bu yüzden şeyhlerin irşadı da farklılık gösterdi. Riyazet ve ibadet yolu, vuslata ermenin başlangıcıdır. Esmâ yolunda seyr, buna nispetle kurbîyet yoludur. Aşk refrefini bulan âşıklar, akrabu't-tarik (Allah'a ulaşmanın en kısa yolu) oldu. Onlar, Allah'ın cemâlini seyrederek ruhen haz aldılar.

Seyyid Kemaleddin, yüz altmış şubeyi tafsil etti ve bütün vasıl olanların yollarını beyan etti. Beytullah haccının yolu başlangıçta farklıdır, ama hepsi nihayette Harem'de birleşir. Manevî haccın yolları da başlangıçta farklıdır, fakat nihayette mutmainne makamında birleşir.

Hakk ismiyle itminan bulan sâlik, tarikatta bütün yolların feyzine malik olur. Hava, ateş, su ve maden onun için temizlenir; kemalini izhar eder, hükmünü top-
rak devrinde sürdürür.

Muhib, Sâlik ve Müridin Vazifeleri Beyanındadır

Reşâdet (hikmet ve irfan) sahibi birine mürid olan kimse, başlangıçta mürid; seyrini Allah'a bitirince nihayette murad olur.

Başlangıçta muhib, tâlib ve âşık ise; nihayette mahbub, matlub ve ma'suk olur.

Levvâme makamında muhib, mülhime makamında sâliktir. Mutmainne makamında ise mürid unvanına sahip olur.

Mürid, şeyhine hüsn-i itikad ederse, o nispetle feyiz bulur ve irşada kabil olur. Teslimiyeti ölçüsünde eğitim ortaya çıkar; teslimde kusuru varsa, eğitim katiyen gerçekleşmez.

Allah, fiilleri bilir ve verdiği her vaadi yerine getirir. Bu yüzden Musa'ya sabırla Hızır'ın ahdini yaptı.

Sülûkta sadakat elzemdir ki seyir sahih olsun. İrade sadakatiyle sır feyizle dolar. Her varını feda eden, hiçbir işini esirgemeyen, sırların madenini bulur ve dost yüzünü görür.

Fenâ fillâhta boğulan Celâl denizindedir; bekâ billâhta boğulan Cemâl denizindedir.

Allah'ın eli sırrına mazhar olan, varis-i maddedir. Onun elinde tevbe ve biat gerçekleşir; sen de orada sermaye bulursun.

Allah zikri Cebrâil'e telkin etti; Cebrâil Resûlullah'a telkin etti. Bu en yakın tari-kattır, bil. Resûlullah sahabeye, sahabe tâbiine telkin etti. Böylece zikrin telkini bu tertip üzere devam etmektedir.

Kim bey'at ve telkin feyzine nail olursa, Rahman'ın manevi ruh hayatına ulaşır. Ahmed'in (sav) nisbet hazinesine vasıta ile sahip olunca, evliyanın özel feyzine erer ve ebedi hayat bulur.

Bu maya, kimya gibi insan madenini değiştirir; altın, gümüş ve bakırı kurşunla birleştirip çevirir.

Şeyhin huzurunda sahabe âdabına riayet et; Resûlullah'ın huzurunda olan ede-be hürmet göster. Çünkü bu hürmet, manada Resûlullah'ın zatıdır; bu izzet, ha-kikatte asıl feyiz kaynağıdır.

Feyiz zincirleme sırla seyrana gelir; senin gayret ve cehdin nispetinde şuhud hâsıl olur.

Rabıta-i Şerife Beyanındadır

Kalbini kâmil birinin kalbine rabt et ki feyiz bulasın. Teveccühünü kesme ki masıva nakışlarından feyzin kesilmesin. Seyr u sülûkünde râbitaya devam et ki yol açılsın. Manevî sıdkınla her daim râbitaya bağlı kal.

Râbita ne kadar kuvvet bulursa seyr o kadar süratli olur; râbita ne kadar kuvvet bulursa seyr o kadar güzel olur.

Ebu Bekir Sıddık dedi ki Resûllerin fahrine: **“Ey Allah'ın Resûlü! Aşk ve şevkten seni hiçbir vakit unutmam.”** Resûlullah buyurdu: **“Allah'tan kalbime gelen her feyzi, Allah Ebu Bekir'in kalbine de akıttı.”**

Güneş, nübüvvet nurudur; sırların kaynağıdır. Ay, velayet nurunun mazharıdır, ey sırların mahremi! Yıldızlar, ayın seyrinde güneşe râbita eder; feyiz nurlarını alır ve cezbeyle seyrini sürdürür.

Gazâlî, İhyâ'da dedi: “Namazda teşehhüdde Müslümanlar Resûl'ün simasını hatırlasın.”

Seyyid, Mevâkıf'ta dedi: “Temessül ile ehlullah, müridlere Allah'ın izniyle feyiz verir.”

Hâdimî, Nakşî Risalesi'nde dedi: “Her mürid, Resûl'e, pirine veya şeyhine râbita eder.”

Namazda imama iktida şer'an caiz olduğu gibi, zikirde şeyhe iktida da râbita olarak caizdir. Ancak bu râbita, irşad sahibi bir mürşide olmazsa, miraca erdiren, gönül ferahı veren bir mürşid bulunmazsa, matlaba erişilmez. O zaman râbita bey-hude olur, vuslat Kâbesi görülmez. Bu maksatta delil elzemdir.

Şeyhinde seyr olsa ama reşadet (hikmet ve irfan) olmasa, bu da faydasızdır; çünkü onda bir hisse görünmez. Bekâya intikal edenlerin irşadı ise bir tenezzüldür. Onların terakkisi acz ve zaaftan değildir; bilakis lütuftandır. Tasavvufta mürşidin tenezzülü, müride rehberlik için bir rahmettir.

Hayattayken seyrini tamam eden bir âşık, kendi mürşidine râbıta eder ve sadakatini sürdürür. Bu yüzden bazı ervahtan feyiz alındı; tarikatta onlara “Veysî mahrem” denildi.

Bu râbıta, dili evham ve vesveseden korur; hayal ve şeytani vesveselerden masûn eder. Nasıl ki İblis, nebiler sûretine giremezse, nebilerin vârisi mürşidlerin sûretine de giremez.

Kamil Mürşidin Alametleri ve Lüzumu Beyanındadır

Dinle, mürşid-i kâmilin alâmetlerini beyan edeyim. O, kulları Allah’a ulaştıran yolun rehberidir.

Şeriatte mürşid, şeriat ehlidir.

Tarikatta mürşid, tarikat ehlidir.

Hakikatte mürşid, hakikat ehlidir.

Marifet yolunda mürşid, kurbiyet ehli ârifdir.

Her ağaç bir çeşit yaprak ve meyve verir; her meyvede bir çeşit lezzet ve eser bulunur. Allah hakikatte Reşîd ve Hâdî’dir; âdeten irşad sebepleri halk ile cereyan eder.

Kitap mâna itibarıyla hâdî ve mürşiddir; insan sûret itibarıyla hâdî ve mürşiddir. Bil ki bütün halkın irşadı Allah’tandır. Zâhir sebeplerle de olsa feyiz, Mutlak Feyyaz’dan gelir.

Ehlullah dedi: Eğer İblis’in bir mürşidi olsaydı, onu Allah’ın emri üzere secdeye irşad ederdi. Nebiler mürşidle erişti, veliler de mürşidle erişti. Bulanlar mürşidle buldu, görenler mürşidle gördü.

Şeriatte amil, tarikatta kâmil; hakikatte vasıl olan, marifet sancağını taşıyan olur. Zahiren ve bâtinen şeriata muhalefet etmez. İnkar eden zelil olur, yabancılar arasında perişan kalır.

Tarikatta seyr u sülûku, reşadet ehlinden görür. Hem ilmihal hem de ilm-i bâtın feyzini ondan alır. Mirac sırrına erer, irşada mezun olur. Fiillerin, sıfatların ve zatın tevhidini manada görür.

Hakikatte tahakkuk eder; ona yine Allah emreder. Onun imanı yakın olur, şuhudu Allah ile seyr olur. Akıl-ı küll ve ruh-ı küllün şuhudu ile süslenir. Fark, cem‘ ve cem‘u‘l-cem‘ sırrının tecellisiyle ikram bulur.

Budur o pirlerin naibi, budur o kâmil insan. Budur Rahman’a vasil olan, budur feyiz sahibi, ey can!

Sahabe, Resûllerin fahrine bey‘at etti. Mürşide bey‘at, Resûlullah’a bey‘atın vasıtasıyla en kadim sünnettir. Sana bey‘at edenler ancak Allah’a bey‘at ederler; Allah’ın eli onların ellerinin üstündedir... Ubâde b. Sâmî dedi: ‘Zor ve kolayda, sevinç ve sıkıntıda dinler ve itaat ederiz; nerede olsak hakkı söyler, Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmayız’ diye Resûlullah’a bey‘at ettik.”

Ubâde dedi: Biz Resûlullah’a bey‘at ettik; darlıkta, bollukta, neş‘ede ve sıkıntıda işittik ve itaat ettik.

Mürşid, Resûlullah’ın feyzine hizmet eden bir vasıtaadır. Ona teslim ol ki Allah’ın feyziyle talime nail olasın. Emrini ona tevfiz et; emrine muhalefet etme, ne zahirde ne bâtında. Böylece sırlarında feyiz bulursun.

Huzurunda edepli ol, sesini yükseltmekten sakın. Himmetini bulursun; hizmetinde gayret göster. Onun emrinde iradeni feda et, mürid ol. Böylece bâtını nisbet gelir, feyiz nurları doğar.

Tarikat-ı Âliyenin Erkânı Beyanındadır

Tarikatte rûkûn üçtür. İlki ikrârdır: şeriatte ikrar imanı zâhir kıldığı gibi, tarikatte ikrar, yakîni açık ve belirgin hâle getirir; tarikatın manevî nuru, anlayış ve istidadı kör olan kişiler tarafından inkâr edilir. İkincisi râbitadır: Sürekli ve kesintisiz manevî bereket, Allah aşkıyla bağlı olan âşıklara buradan ulaşır; özel manevî sır ve feyz de, bunu arzulayan ve iştiyak duyanların kalbine nüfuz eder. Üçüncüsü ve rûknü‘l-a‘zamı teslimidir: Bu erkânı (usûl ve adabı) eksiksiz ve disiplinli bir şekilde yerine getir ki başarılı ve muradına ulaşan biri olasın.

Seyr-ü Sülûk Beyanındadır

Hak müridi, enfüsü ve âfakı seyrederek; bütün bu seyrlerden daima Hakk’ı bulur. Resûlullah buyurdu:

“Müferridler seyr ile öne geçti.” Ashab sordu: **“Kimdir müferrid?”** Buyurdu: **“Çok zikredenler.”**

Sülûk makamları on ikidir: yedisi nefis seyridir, beşi furûat seyridir. Bunları tamamlayan mürşid olur.

Nefsin yedi mertebesinden emmâre, eşrara mahsustur. Levvâme, ashab-ı yemindir. Mülhime, mansusa aittir. Mutmainne, razıyye, merziyye ve safiyye nefsi ise

ebrar ve mukarreb kullarda bulunur. Bu dereceler onlara mahsustur, başkasında bulunmaz. Onlar Allah tarafından korunmuş ve muhafaza olunmuştur.

Birinci Makam Nefs-i Emmâre

“Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.” (Yusuf-53)

“İnsana, nefsinden daha şiddetli düşman yoktur; Rabbinden daha vefalı veli de yoktur.”

Allah, insanı yedi tabaka ile yarattı. İnsan, yıldız gibi menzilleri kat ederek seyrine devam eder.

Bunlardan biri emmâredir. Ey sevgili, bu nefis şerhler mahsustur. **Rüyasında çoğunlukla zararlı hayvanlar görür.** Fiilleri büyük günah, şirk, küfür ve zulümle vasıflıdır. Sözleri de fahşa ve münkerle kirlenmiştir.

Domuz, harama işaretler; **maymun**, kötülenmeye bir remizdir. **Yılan** nifak sıfatını, **fil** ise ucbu gösterir. **Akrep**, dille azap etmeye; **fare**, günahı gizlice işlemeye işaretler. Gazap eden rüyasında **köpeği** görür. **Bit ve pire**, mekruhu işlemektir. **Merkep**, faydasız yere gitmeye işaretler. **Helâ ve mezbele**, dünyaya meyli gösterir. **Sarhoş edici şeyleri görmek**, harama meyildir. Haset eden **kurdu**; gazap eden **ayı** ve **parsı** görür. **Kaplan** nefsin şiddetine, **aslan** ise galebesine işaretler. **Eşeği** görmek şehvete ve inat etmeğe işaretler. **Emre uymayan**, emir erini görür. **Kedi**, adet şehvete ve mübahlarla meşgul olmaya işaretler. **Sansar** gaflettir; **tavşan** cehalettir.

Bu menzilde nefsin ahlakı hayvani ve şeytani sıfatlardır. Tamamıyla hayvanların adetleriyle vasıflanır. Cimrilik, hırs, kibir, şehvet ve cehalet onda alışkanlık olmuştur. Haset ve gazap da bulunduğundan, bu nefse emmâre denmiştir.

Onun seyr-i illallahı mülk âlemindeydir. Ahvali meyle, vürudatı ise şeriatladır. Mahalli sadrdır; bu onun ilk tavrıdır. Eğer yok olursa, emmârenin emri bütünüyle biter.

İslam yakutu ile göğüs şerh olunur. Kalp ufkunda İslam'ın nuru yıldız ve ay gibi doğar. Bu nefsin nuru, sâliklere mavi nur olarak görünür. Onun sahibi sıradan insanlardır.

Bu menzilde nefis askerleri göğsü karıştırır. Ama sâlik bütün teveccühünü Hakk'a verirse zarar veremez.

Bu nefsin günlerden emri cumartesiye mensuptur. Ahmed (sav), Kureyş'ten Dâr-ı Nedve'de bu günde onların mekrini gördü. Yıldızlardan ise aya mensuptur; ay ona rengini verir. Kalp, onun meyline göre etkilenir.

Ey dost! Bu menzil, yabancıların karanlık makamıdır; sıkıntıların külfeti ve ateş şehvetinin durağıdır. Burada isyandan korkmalı, ateş azabından sakınmalı; recâ (ümit) ile ibadet etmeli ve ihlâsla amel etmelidir.

Dünyada korkan, ahirette emin olur. Dünyada korkmayan, ahirette Allah'ın korkusuyla karşılaşır. Eğer korkmazsa, küfre düşer; eğer ümit etmezse kevn ü mekân içinde hüsrana uğrar.

Günahı terk etmek ve farzlarla amel etmek, kulun gerçek korkusunun alâmetidir. Nafilelerle amel, ümidin delilidir. Faziletlerle Allah'a yakınlık bulunur.

Terakki etmek isteyen daima istiğfar eder, bir nefesini boş geçirmez, Tevhidde “**Lâ ilâhe illallâh**” daim olur. Allah'ın lütfuyla keşif olursa levvâme makamına geçer; çünkü esmâ seyrini tamamlamıştır.

İkinci Makam Nefs-i Levvâme

“Kıyâmet gününe ve levm eden nefse yemin ederim.” (Kıyamet-2)

İkinci makam nefs-i levvâme denir. **Haberdar ol ki rüyada çoğunlukla faydalı hayvanlar görülür.** Kişi ne görürse, kendisinde onun manası bulunur. Bu remizlerle ahlakını ıslaha tenbih edilir.

Koyun gibi hayvanlar teslimiyet ve helale işarettir. **Sığır** faydaya, **deve** tahammüle remizdir. **Balık**, rüyada görünürse helal kazançtır. **Tavuk ve kuşlar**, helale karşı duyulan hırsı gösterir. **Arı** görünürse, halk arasında güzel ahlaka delalet eder. **Pişmiş yemekler**, nefsin bey'atına işarettir.

Sönük kandil, nefse gafleti bildirir. **Saray, ev, çarşı ve pazar** ise nefsin sükunetidir. **Cemâdat** faydalı görünürse levvâme için burhandır; zararlı olursa emmâreye işarettir.

Bu makamda nefsin işi temenni, levm, sıkıntı, mekr, ucub ve kahırdır. Bazen ahirete meyleder, bazen dünyaya yönelip karışıklık çıkarır. Fakat bu kötü ahlaktan sırrı temizlenirse, kalbinde imanın nurları zuhur eder.

Onun mahalli kalptir; bu, ikinci tavırdır. Seyri, Utarit ile ilim ve hüner kazandır. Onun seyri, seyr li'llahtır; berzah, zat âlemidir. Hâli muhabbettir, vürudatı tarikattır.

Bu menzilde sâlikin zulmânî eserleri mahvolur, nûranî eserler tamamen zuhur eder. Basiret ehline onun nuru kırmızı nur olarak görünür; nur üstüne nur olur. Bu nefsin sahibi “nukabâ” ismiyle meşhurdur.

Sâlikin havf ve recâsı bu menzilde değişir. Havfı kabz, recâsı bast olur. Kabz halinde nefis haz bulmaz, gönülde başka hâl zuhur eder. Bast ile nefis genişler, kalbin şerhine vesile olur.

Nasıl ki havf ve recâ iman makamında ortaya çıkarsa, kabz ve bast da ikân makamında ortaya çıkar.

Terakki için zikri daima “**Yâ Allah**”tır. Otururken de ayaktaiken de onu vird edinmek elzemdir.

Kurtulan ruh, hidayet gemisinde cemal içindedir. Nefis helak olur, ordusuyla Celâl denizinde kaybolur. Zat ve sıfatıyla müsemmanın zuhûrunu şuhûd ederse, terakki ederek mülhime mertebesinde vücudu sabit olur.

Üçüncü Makam Nefs-i Mülhime

“**Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun**” (Şems,7-8)

Üçüncü makam, nefs-i mülhime denir. İşte onun alameti: **rüyada eksik insanları ve işaretlerini görmektir.**

Kadın görmek, akıl ve din noksanlığına delalet eder. **Kâfir, Acem veya Râfızî** görmek mezhep kusuruna işarettir. **Sakalsız** görmek sünnet noksanına işarettir; **topal** görmek Allah’tan çekinmeye delildir. **Âmâ** görmek, Hakk’tan göz yummaktır. **Siyah adam** görmek, insanların kusurlarını yüzlerine vurmaktır. **Dilsiz** görmek, Allah’ın sözünü gizlemeye işarettir. **Sarhoş** görmek, mecazî aşka düşmüş haldir. **Haramı görmek**, bütün amellerin ifşa olmasıdır.

Fâsıkları görmek, ibadetten harama meyildir. **Yalancı tellal görmek**, kadına bakmaya delildir. **Kasap** görmek, rahim bağını koparmaktır; doğru yoldan meyletmeye işarettir.

Bu menzilde manâ âleminde ilham gelir; takva ve fücür (çirkinlik) haber verilir. Onun işi, bu nefsi sırlarıyla birlikte temizlemektir. Seyri alâ’llıhtır; âlem-i ervah melekliktir. Mahalli ruh ve aşktır; hali irfandır, vürudatı da odur.

Bu menzil sırların menzilidir; ebrarın menzilidir. İlham menzilidir; gerek takvayı, gerek fücürü bildirir.

Sâlikin kabz ve bast halleri bu menzilde değişir. Kimi zaman heybet, kimi zaman üns meydana gelir. Celâl tecellisinden heybet doğar; cemâl tecellisinden gönül üns bulur.

Bu tavır şegaf tavrıdır; aşka bir kılıftır. Unsurlardan suya mazhar olduğu için meylî saflığa yönelir. Bu menzilde varlık kalmaz; fenâ zahir olur. Mümin ve fâcir, tüm halka aynı nazarla bakar.

Yıldızlardan Zühre’dir. Sırrı, aşkın cezbine işarettir. Bu yüzden mecazen yüz aşkına dalar, pervasız olur. Onun nurları, ilham ehline yeşil nur olarak görünür. Bu nefsin sahibi “Nüceba” ismiyle bilinir.

Terakki için zikri “**Yâ Hû**”dur. Bu zikri evrad edin ki, zamir meşguliyetini mer-ciine ulaştırsın ve irşad etsin. Müsemâmâyı bulunca seyr burada tamam olur; nefis itmi’nâna kavuşur ve sırrıyla seyreder.

Dördüncü Makam Nefs-i Mutmainne

“Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!” (Fecr,27-30)

Dördüncüsü makam mutmainne nefsidir, ey can! **Onun rüyasında mescid, Kâbe ve kâmil insan** görülür. **Kur’an tilaveti** gönül tasfiyesidir. **Nebileri ve resul-leri** görmek, dinin kemaline işaretler. **Veliyi** görmek, maksatların gerçekleşmesi ve güvenliğe delildir. **Emirleri** görmek, maişetin düzenine işaret eder.

Şeyh, nefsi irşad eder; kâdı gibidir. Allah’ın hükümlerini infaz etmekle razıdır. **Medine, Kudüs ve salih camileri görmek**, kalbin agyârdan temizlenmesidir. **Harp aletlerini** görmek zikrin sûretidir; manası ise nefisle yapılan manevî cihaddır.

Bu makam, kemalin menzili ve visalin menzildir; velayet menziline intikalin menzildir. Heybetle üns hali, sekr ile sahve dönüşür. Sekr ile sahve halleri (sarhoşluk ile kendine gelme hali), nefsi terbiye eder.

Havasından âşık olanlar, Allah’tan gelen manevî coşku (sekr-i vârid) ile benliklerini unutup gayba karışırlar; sahve ehli ise benliğin mahvini yaşar ve bu hâl, kalıcı olur. Onun seyri meallâhtır; mülkün ceberutudur. Mahalli sır ve vuslatır; hali hakikattir.

Tevekkül, cömertlik, gam, şükür, ibadet ve rıza ile tezelliğidir onun alameti. Bu fuad halleri, keşif ile şuhud bulur; hakikat âleminde hakiki bir vücut kazanır.

Dördüncü semanın yıldızı zulmeti def eder. Nefis karanlıklarını, mutmainne nefsi giderir. Yakın ehlinde onun nurları beyaz nur olarak görünür. Dili, tüm siva-dan temizlenmiştir. Bu nefsin sahibi “budalâ”dır.

Onun zikri “**Yâ Hakk**”tır; dili ve kalbi bu zikirle meşguldür. Allah’ın ismini zikreden, Hakk’a yönelir. Müsemâmâ keş olunca mürşid zikrini değiştirir; terakki ile dairesini razıyye makamına çevirir.

Beşinci Makam Nefs-i Râziye

Beşincisi nefis, razıyye makamıdır; bu makam rıza sahibinindir. **Onun rüyasında ahiretle ilgili şeyler** görünür.

Melek görmek, ruhun hafifliği ve letafetidir. **Çocuklar** görmek, kalp çocuğunun veladetidir. **Hurileri** görmek nefsin temizliği; **Burakı** görmek ise Allah aşkıyla şad ve hürrem olmaktır.

Cennet dili, bu menzilde zikrin lezzetiyle daima olur. **Hulle libası**, takva elbisesiyle daim olur. **Cennet nimetlerini** görmek, ruhun gıdasına işaretler. **Uçma lezzetini** görmek, seyrin süratli olmasına işaretler.

Cennetin ırmaklarını görmek, feyizlerin akmasına delildir. **Cennetin meyvelerini** görmek, irfanın artmasına işaretler. **İn‘âm çeşitlerini** gören kimse, taat çeşitlerini de yerine getirir. **Aşkın refrefine binen**, gayelerin en sonuna ulaşır.

Bu menzil, fiiller tecellisinin menzildir; havassın menzildir. Kalp, ilmel-yakinden aynel-yakine yükselir, ey has! Onun sekr ile sahvı, telvin ile temkindir. Allah'ın isimlerinin tecellileri, sıfatlarıyla birlikte görünür ve belirgin hâle gelir (telvin olur). Müridin hâli dışa yansıdığında, bu hâl onun günlük davranış ve niyetlerine geçer; fakat velayet makamlarına ulaşınlarda, hâl temkin ve denge ile kalıcı hâle gelir

Bu tavır cennetü'l-kalb tavrıdır; kalp Mevlâ'nın zatına yönelir. Tecelli ile teselli bulur, başka sevdalara bakmaz.

Zikir değneğini şeriat asasıyla döndürür; bu menzilde nefis, varlığını onda boğar. Fiillerin tevhidini enfüste görür; bu bir şuhud halidir. Amellerin tefridini bulur; tecrid manasında olur.

Keramet, zühed, ihlas, vera, zikir ve vefa ile hâsıl olur. Riyazetle dili saf nurda müstağrak olur. Onun seyri, seyr-i fillâhtır; lahût âlemindeyir. Mahalli, sırların sırrı; hâli, fenâ; vâridi, sükûttur.

Onun nurları şuhud ehlinde sarı nur olarak görünür. Bu nefsin sahipleri, Allah'ın abdallarıdır.

Terakki için zikri “**Yâ Hay**”dır. Bu ismi can ve gönülden, her nefeste vird edinmek gerekir. Müsemma zuhur edince mürşid, onu terakki ettirir ve merziyye makamına ulaştırır.

Altıncı Makam Nefs-i Merziye

Altıncı nefis, merziyye makamıdır. Ey sır talibi! Bu makam, Allah'ın azamet ve yücelik sırlarını keşfeder; O'nun cemâlini (manevî yüzünü, didarını) müşahade eder.

Rüyasında âfakı görür; Allah'ın kudretini müşâhade eder. **Gökyüzü, nur, gök gürültüsü ve şimşek** görür. **Gökyüzünü** görmek, daima Allah'a teveccüh ve tevesüldür. **Güneşi** görmek, nefsin ruha yükselmesidir. **Ay**, aklın nurudur; **yıldızlar** ise ahlâkın kemale ermesidir. **Ateşi** görmek, kesafetin ve zulmetin yok olmasıdır.

Şimşek, maksada süratle ulaşmaya; **zelzele** ise tasarrufa işaretler. **Dağların üzerinde kendini** görmek, yüce bir makama erişmektir. **Yalnız başına** görmek, teferüd ve kemale işaretler.

Bu menzil, süveyda tavrıdır; ledün ilmîne mazhar olur, esma manalarını öğrenmeye kaynaklık eder. Burada bütün putlar mahvolur, ey güzel! Yıldızlardan Merih'e, günlerden perşembeye mensuptur. Onun nurları, keşif sahiplerinde siyah nur olarak görünür. Veliler arasında bu menzilin sahibine "Evtad" denir.

Bu makam, evsaf tecellilerinin ve ehassın menzildir. Burada aynel-yakîn, hak-kal-yakîn olur, ey kutlu! Onun telvin ve temkini, bazen cemal, bazen celal ile gerçekleşir; bazen lütufla, bazen kahırla halleri kemale erer.

Buluş fi'llâh'tır, fikir fi'llâhtır, korunma ve gizleme hâli ise Allah'ın zatî nurundan gelir. Ahlakı Allah'ın ahlakı ile olur; masivaya merhameti de Allah için olur.

Onun seyri anillâhtır; âlem-i meşhûd onun âlemidir. Hıfâ hali, fenâ ender fenâdır; şeriat sırrıyla kayıtlıdır.

Onun zikri "**Yâ Kayyûm**"dur; evrâdıdır. Ruhun gıdası olan on bin zikirle alışkanlık kazanır. Ahmed nurunun parıltısı, zikrin nuruyla ruhu tamir eder. Esmâ gemisini, müsemma denizlerinde yürütür.

Müsemma zuhur edince, seyri safiyye makamına geçer; nefsin sır menziline varır ve ıstıfa sırrını bulur.

Yedinci Makam Nefs-i Safiyye

Yedinci nefis safiyye makamıdır; nefislerin en son mertebesidir. **Onun rüyasında nehirler ve yağmurlar görünür.**

Yağmur, Allah'ın rahmetidir; **kar**, artışa işaretir. **Nehir**, amelde seçilmişliğe ve sürekliliğe delildir. **Doluyu** görmek, kalbin derinliklerinde, manevî sırları idrak ederek tat almaktır. **Kuyuyu** görmek, nefsin fenaya gittiğini anlamaktır. **Saf göl**, gönlün saf olmasına işaretir; manevî hayat sırrıyla gönlü şifa bulur.

Bu tavırda nefis, kalp, akıl, ruh ve sır birleşir. Ruh-u kudsi ile toplanarak sırlar açılır.

Bazen hayret, bazen hikmet; bazen sükût, bazen vahdet.

Bazen nur, bazen zulmet; bazen kesret, bazen vahdet.

Bazen âşık, bazen maşuk; bazen uzlet, bazen ibret.

Bazen mürid, bazen murad; bazen firkat, bazen vuslat.

Bazen fenaya dalar Celâl denizinde tecellî ile; bazen bekâ bulur Cemâl denizinde tesellî ile. Celâl tecellîsi, gönlü Mekke'sinde fenâ fillah; Cemâl tecellîsi, gönlü Medine'sinde bekâ billah olur.

Fenâda azamet sıfatıyla hallere müstağrak olur; bekâda ise Hâlık'ın Rahmâniyet sırrına erer. Fenâda eşyayı bütünüyle Allah'ın kudretinde fânî görür; bekâda ise eşyayı Feyyâz'ın medediyle kaim görür.

Gaffâr olan Rabbin, seçip arındırma nurunun görünmesidir. Masivayı terk için zikri daima “**Yâ Kahr**”dır.

Bu nefsin sahibi, mutlak velayet büyüklüğünde olur. Nasıl ki mutmainne nefsi sahibi suğrâ velayetteyse, safiyye sahibi kübrâ velayette bulunur.

Onun seyri billah iledir; bu, kesrette vahdettir. Mahalli ahfâ, hali ise bekâ billahtır.

İşte bu makam, şeriat ile hakikati cem eden, mecma'ı'l-bahreynidir. Bu, vahid gavsın nurudur; tek nurdur, renksizdir.

Yedi Nefs Dairesi

1. Makâm-ı Evvel

- Dâire: Nefs-i Emmâre
- Mertebe: Nefs
- Sıfat: Nefs-i Külliyye
- Âlem: Âlem-i Şehâdet ve Ecsâm
- Mana: Emmâre nefsi şehvet, gazap ve kötü sıfatlarla doludur. Dünya ve bedene meyillidir.

2. Makâm-ı Sâni

- Dâire: Nefs-i Levvâme
- Mertebe: Kalb
- Sıfat: Mertebe-i Hayvân
- Âlem: Âlem-i Berzah ve Ervâh
- Mana: Kendi kusurunu bilen, pişmanlık duyan nefistir. Tevbe ve rücû ile ıslah olmaya başlar.

3. Makâm-ı Sâlis

- Dâire: Nefs-i Mülhime
- Mertebe: Rûh
- Sıfat: Mertebe-i İnsan-ı Kâmil
- Âlem: Âlem-i Nâsût
- Mana: İlham alan nefistir. Takvâ ile fücûru ayırmaya başlar. Salık bu menzilde ilhamla yön bulur.

4. Makâm-ı Râbi‘

- Dâire: Nefs-i Mutmainne
- Mertebe: Sırr-ı Esgar
- Sıfat: Mertebe-i Rûh-ı Kül
- Âlem: Âlem-i Melekût
- Mana: Huzur bulan nefistir. İbadette istikrar, kalpte itminan ve yakın nuru hâsıl olur.

5. Makâm-ı Hâmis

- Dâire: Nefs-i Râdıyye
- Mertebe: Sırr-ı Ekber
- Sıfat: Mertebe-i Tevhîd-i Ef'âl
- Âlem: Âlem-i Ceberût
- Mana: Allah'tan gelen her şeye razı olan nefistir. Fiillerde tevhid gerçekleşir.

6. Makâm-ı Sâdis

- Dâire: Nefs-i Merdıyye
- Mertebe: Hafî
- Sıfat: Mertebe-i Tevhîd-i Sıfât
- Âlem: Âlem-i Lâhût
- Mana: Allah'ın kulundan razı olduğu makamdır. Sıfatlarda tevhid gerçekleşir.

7. Makâm-ı Sâbi'

- Dâire: Nefs-i Sâfiyye
- Mertebe: Ahfâ
- Sıfat: Mertebe-i Tevhîd-i Zât
- Makâm: Makâm-ı Ehadiyyet
- Mana: Nefsin en yüce derecesidir. Zat tevhidine erilir; salik safiyetle Allah'ın nurunda fani olur.

Seyr-i Furû'ât Beyanındadır

Mübtedi sâlik, esmâ şuhûdunda güçlük çekti; fakat mücerred müsemma ile geçmek kolay oldu.

Bunun için pirimiz **Sultan Seyyid Hüsemeddin-i Uşşâkî**, tarıkatta furûatın beş seyrini iştiyakla seyrettirdi. Sonra **ikinci Pir Cemâleddin** geldi, ardından **üçüncü Pir Salâhaddin** zuhur etti. Bu tertip üzere nice **ricâlullah** geldi. Nihayet **şeyhim Şücâeddin** de fakire Allah için destegir (yardımcı) oldu.

Furû ancak müsemma ile sâlikin müridlerine gösterilir ki onlar da Hakk'ın seyrine ersinler.

Nüfuslarda yedi seyr ile tezkiye gerçekleşir ve vasıl olunur. Fer' seyrini de yaparak tahliyeye nail olur. **Yedi nefsin seyrine seyr-i insânî denir; bu seyrin sonu, Rahmânî seyrin başlangıcıdır.**

Sekizinci seyrin zikri “Yâ Fettâh”tır. Bu menzilde fiillerin tevhidi zuhur eder, sâlik gayrı görmez. Burada ona bir mürşid-i kâmil lazımdır ki onu cebrin saf hatasından korusun, âtil bırakmasın.

Dokuzuncu seyrin zikri “Yâ Vâhid” isimidir. Bu menzilde evsafın vahdeti müşâhede edilir. Ona bir mürşid-i fârik lazımdır ki teşbihten çıkarp tevhid denizine gark etsin. Bu makamda hadis sıfatları kadimden ayırıp tebyin eder; güneş doğunca yıldızların kaybolması gibi onları tayin eder.

Onuncu seyrin zikri “Yâ Ehâd”dır; bu daima evradıdır. Burada zat tevhidine erilir, kevn ve izafetler gizlenir. Bu menzilde de mürşid-i vâkıf gerekir; o, sâliki sekr halinden sahv menziline irşad eder.

On birinci seyrde “Yâ Samed” zikriyle vakitlerini gark eder. Kemalatı tamam olur, hakikatte Zât'ı görür. Ona hikmet gösteren ârif bir mürşid lazımdır; zâti fakrı açıklasın ve doğruya yöneltsin.

On ikinci menzile ulaştığında, zikri “Allah” olur. O anda Allah'ın zat ve sıfat nurlarıyla mazhar olur.

Reşadet sırrına varis olan, mürşid-i kâmidir. O, Ahmedi feyzin nurunu taşıyan mayedir. Mürşidi bul ve ondan manevî feyzini al ki Allah'a giden yolculuğun kapıları sana açılsın. O, her kilidin anahtarı, her kapının bekçisidir.

Eğer sâlik makamından bir an tenezzül etse, indiği menzilde Müsemma'nın tecellisini o anda görür. İstiğfarı çoğaltmalı ki terakkiye nail olsun, makama ve menziline emniyetle ulaşınsın.

İlahi! Biz taklit ehliyiz, bizi tahkik ehli eyle. İstikamet yolunda bütün kullara tevfik lütfet.

ÜÇÜNCÜ BAB - HAKİKATİN BEYANINDADIR

Bil ki, hakikat hallerdir; Mevlâ onu lütfeder. Tarikat, hakikatin özüdür; marifet ise ondan zuhur eder. Bu sahaya giren kimse bütün hakikatlerden haberdar olur. Hakikat âleminde Allah dostlarının halleri bir araya gelir.

Fiillerde ve sıfatlarda tecelliler farklıdır; fakat zat tevhidinde bütün tecelliler birleşir. Bu yüzden velilerin sırrı birdir, suretleri farklıdır; sireti birdir, fakat şöhretleri ayrıdır.

Hakikat bir hisardır. Sa'y ile giren kişi anlar ki: İnsan nedir, Kur'an nedir; bunları hakikatte idrak eder. Küçük âlem nedir, büyük âlem nedir; dünya nedir, ahiret nedir; Âdem ve Havvâ nedir. Âdem'in manası nedir, öğretilen esmâ nedir; ruhânî mirac nedir, vahyedilen sırlar nedir.

Kâbe hakikatte nedir, ekvân hakikatte nedir; gılman nedir, cehennem nedir. Kürsi nedir, Rabbü'l-âlem kimdir, vahid hakikatte nedir. Levh, kalem, sidre ve Arş-ı Allah nedir. Kâbe kavs sırrı nedir, ev ednâ sırrı nedir; yetmiş bin nur ve zulmet hicabı nedir.

Nehirler nedir, ağaçlar nedir, beldeler nedir, yağmurlar nedir. Devirler nedir, çiçekler nedir, zamanlar nedir, imar nedir. Melek hakikatte nedir, levlâk sırrı nedir. Unsurlar nedir, felekler nedir. İblis kimdir, Firavun ile Hâmân nedir. Belkıs kimdir, Kenanlı Yusuf nedir.

Hakikatte bütün eşya ona tecelli eder. Evvelde yüce ve münezzeh Mevlâ'yı bilir.

Ya Rab! Bizi sözde papağan gibi mukallit kılma. Bizi şartlı ve kayıtlı değil, hakikat ehliyle beraber eyle.

Ehl-i Hakikatin On Alameti Beyanındadır

Ey dost! Hakikat ehlinin on alâmetleri vardır. Bunlar;

1. Allah'a vusûlde her şeyden ibret almak, her nesneyi irfanla tanımaktır.
2. Bütün kullarla sulh üzere olmak, kim olursa olsun onlara ülfet ve lütufla yaklaşmaktır.
3. Dostu da düşmanı da Allah'ın birliği içinde görmek, herkese muhabbetle yaklaşmak. Ona dost olur bütün yabancılar; vahdet diyarını görüncü perde-i esrar açılır, vahdet nurları saçılır.
4. Şefkatle mahlûku irşad etmek.
5. Tevazu ile Allah için hareket etmek.
6. Allah için gayret eder, Allah için hürmet eder.

7. Allah'ın kazasına rıza gösterir, Allah için teslim olur.
8. Tevekkülde Halilullah (İbrahim) gibi, sabırda Neciyyullah (Nuh) gibi, tahammülde Eyyub gibi, zühd ve kanaatte Ruhullah (İsa) gibi olmak.
9. Ahlâkta “bi-halkillah”, hakikatte “bi-Hakkillah” üzere bulunmak.
10. Ubûdiyette temkinli, ibadette daima Allah'ın emrine bağlı olmak.

Ehl-i Hakikatin Halleri Beyanındadır

Hakikat ehlinin hâli mükâşefedir; basiret onların fiilleridir, hikmet ise sözleridir. Onların keşfiyle mânevî rih (koku) iştilir. Nitekim Hz. Yakub, Yusuf'un kokusunu haber vermişti.

Keşif, kulağın kuvvetiyle eşyayı işitmek; söz diliyle ve hâl diliyle manaları bildirmektir. Bunun için İbn-i Dâvud, Sultan Süleyman: “Rahman'ın kudretiyle karıncanın sözünü işitmişti.”

Tad alma keşfine delil, nebevî kelamdır: “Rabbimin huzurunda gecelerim; O bana yedirir ve içirir.” Keşif insanda olur, eşyada olur; ârifte olur, Kur'an perdesinde olur.

Eğer keşif sarîh ise tevhidde makbuldür. Eğer keşif sahîh ise tefridde meczuldür. Nurlu keşif sahibini Allah kabul eder; zulmânî keşif sahibini Allah reddeder. Merdud keşif sahibinde istikamet bulunmaz; onun halleri süflidir, ahvali itaattan sapmıştır.

Keşfi sahîh olan veliler, her an ibadettedir. Onlara ulvî ruhlar, fiillerinde ve tatlerinde yardım eder. Velilerden kimisi keşif ve kerametle vazifelidir; kimisi ise kulları irşad ile görevlidir.

Keşfi zahir olan veli, gül gibidir; âlem onun için bahçedir. İrşadla görevli olan veli ise gonca gibidir. Onlar keşfe kapılmaz, keramete sapmaz; bütün varlıktan geçer, sivâ sevgisinde kalmazlar.

Onları hissesine düşen gören, her an didarlarını görür; fakat yabancılar görmez, çünkü onları Settâr örtmüştür.

Hakikat ehlinin hâli müşâhededir; halleri hakkanîdir. Her hâlinde yakîne erer, imanını tahkikle bulur. Tevhidi şuhud eder, tefridi gösterir; basiretle tefridin eserlerini ve tazimini görür.

Hakikat ehlinin kalbi tecelliye bulur, gaybı görür. Yakîn nuru ile zevk bulur, kalpteki şüpheyi giderir. Onlar, Allah'a ait hakiki hayat ile yaşayıp, manevî makamlarında nefsin ve gafletin ölümlerinden kurtulmuşlardır

Hakkânî hay olanın ölümü cismanidir. Çünkü **“Müminlerin canı ölmez”** buyurdu Resûl hazinesi. Hakikat ehli, maiyyet sırrına erer, gülünü derer. Allah’ın sıfatlarını ve esmâlarını görür; fenâ denizine girdiğinde hakikati yaşar.

Bazen sekr, bazen sahv; bazen hallere müstağrak; bazen ayrılık, bazen vuslat ile visalin mahremi olurlar.

Hakikatte Hak, fasıl ve vasıldan münezzehtir. Fasıl, sâlikin kevnini rüyette düşürmesidir. Vasıl, sâlikin bütün mertebelerde şuhududur. Ve o, hulûlden, ittihattan ve teşbihten âridir.

DÖRDÜNCÜ BAB - MARİFETULLAH BEYANINDADIR

Allah Teâlâ buyurur:

“Cinleri ve insanları, yalnızca bana kulluk etsinler (yani beni bilsinler) diye yarattım.” (Zâriyât 56)

Hadis-i kudsîde:

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim; mahlûkâtı yarattım ki bilineyim.”

Hz. Ali (k.v.) rivayet etmiştir:

“Kim nefisini bilirse, Rabbisini bilir.”

Allah, hüviyyet gaybında gizli bir hazineydi. **“Sevilmeyi istedim; zatımla ve sıfatımla bilineyim”** buyurdu. Bunun üzerine bütün halkı yokluktan yarattı, onları serbest kıldı. Eşya, O’nun kemalatıyla var oldu.

Her şey esmâ-i hüsnâya delalet etti; esmalar sıfatlara, sıfatlar da zata delalet etti. Nefsini bilen, âfâkı ve Hallâk’ı da bilir. Çünkü nefis irfanıyla Allah marifeti hâsıl olur.

Zamanın allâmesi Ebussuûd, Fetâvâ’sında dedi: “Nefsini bilen, Mevlâsını bilmiş olur.” Peki kul, nefsiyle nasıl olur da Sübhan’ı bilir? Bunun şerhi makbul ve güzel bir beyanda açıklanmıştır.

Hükemâ demiştir ki: Nefs-i insânînin kavli ve beyanı ne vücudun dâhilindedir, ne de hâricindedir. Fakat bütün bedenin erkânında tasarruf eder; zâhir ve bâtında ki kuvvelerde, tenin cüzlerinde bulunur.

Bütün kuvvelere ruhdan feyizle imdat gelir; fakat ruh da Hak’tan çokça imdat alır. Beden ruh ile hayattadır; fakat ruhun hayatı Allah’tandır. Beden üzerindeki tasarrufta ruh bir alettir; o tasarruf da Allah’tandır.

Ne hâric, ne de dâhil olarak bu nefis-i insânî, bütün cismi ve cismânî varlığı idare eder. Bu manayı bilip nefsi böyle tanıyınca, aynı nisbetle Allah'ı da görür ve gözetir.

Mevlâ ise âlemlerde ne hâricdir, ne de dâhil. Çıkış ve girişten, mekân ve yönden zatıyla tamamen münezzehtir. Fakat enfüste ve âfakta tasarruf edici O'dur; icad ve ibkâ ile lütuf edici yine O'dur. Feyyâz'ın yardımı kesilse, bütün eşya yok olur; O'nun feyiyle hem icad hem ibkâ gerçekleşir.

Ehl-i Marifetin On Alameti Beyanındadır

1. Riya ve gösterişten uzak, daima riyazetle meşgul olur.
2. Bütün belalara sabreder, onları sevinçle karşılar.
3. Şeriat ve hakikatin edebiyle edeplenmiştir.
4. Masivadan uzak, zahirde ve bâtında temizdir.
5. Haya denizine dalar, bütün mahlûka ihsanda bulunur.
6. Sehâ denizine dalar, ledünnî ilmi bulur.
7. Meskenet (alçakgönüllülük) libasını giyer.
8. Fakr ve tevazu abasını izzetle taşır.
9. Tevhid incilerini bulur, irfan denizinde inci çıkarır.
10. Kalpte tefrid okyanusunun dalgaları taşar.

Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifetin Esası Beyanındadır

Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet aslında birdir.

Ehlullah, üçer terk ile hâsıl olur, dediler. Hak yolunun seyrinde on iki terk vardır; sen de onları terk et, onlarla seyr u sülûka gir ve sâlik ol.

Şeriatın üç esası: yalanı, şehveti ve insanlara zarar vermeyi terk etmektir.

Bu terk, iman rüzgârıdır; Cebbâr'ın ahlak aşkıdır. Yalanı terk eden, iman selametini bulur. Şehvet ateşini terk edenin gönlünde aşk nuru ortaya çıkar. İnsana zarar vermeyi terk edenin kalbinde Sübhan'ın yüce ahlakı doğar.

Tarikatin üç esası: mal sevgisi, şöhrat ve iradeyi terk etmektir.

Bu terk, "lâ havf" ile ikrar ve kudrettir. Mal sevgisini terk eden, dünyadan yüz çevirir. Şüpheli bırakıp ikrarı gönülden bulur. İradesini terk eden mürid olur; tarikatta ona kuvvetle feyizler ziyade olur.

Hakikatin üç esası: evlat sevgisi, heva ve gazabı terk etmektir.

Bu terk, ruhânî fetih, vecd ve vicdandır. Evlat sevgisini bırakan, Allah sevgisini elde eder. Nefsin hevasını terk eden, ruhun kuvvetini bulur. Öfkesini ve nefsin gazabını kalbinden atan kişi, İlahî aşk ve teslimiyet hâline ulaşır; bütün geçici hâllerin ötesine geçer.

Marifetin esası: Ahlâkî olgunluk, iffeti ve utanma duygusuyla kalbini ve bedenini koru; nefsin bencil payını terk et, Allah'ın ledünnî rahmetine ve aşkıyla O'na yönel.

Ma'rifetü'l-Avâm -İman ve İlmü'l-Yakîn Mertebesinde Marifet

Ey bilge! Bu tür irfana 'istidlâlî irfan' denir; çünkü ancak yaratılmış varlıkları düşünerek ve onlardan deliller çıkararak Allah'ın eşsiz ve kudretli zatının sıfatlarını bilmekle elde edilir

Her şeyi kuşatan Allah'tır; akıl O'nu bütünüyle idrak edemez. Hakikatte ise eserlerinden, cüz'î derecede idrak olunur. Allah, bütün eşyayı yokluktan var etti, onları şahit kıldı. Rahmet-i icadı bütün kâinata taalluk etti. Bekâ verdi, rahmet-i imhâle taalluk etti. Lütüfla tahakkuk etti, faal rahmetiyle devam etti.

Bütün mahlûkat nimetlerle rahmet deryasına gark oldu; kemal rahmetiyle bütün varlık nimet denizine daldı. O'nun kemal denizi içinde halk bir damla gibidir. O'nun lütuf ve nimetinden âlemler bir zerre gibidir.

Eşyaların varlığı, Allah'ın varlığına delil ve şahittir. Her mevcut bir sanatla yaratılmıştır; onu var eden O'dur. Âlemi döndüren, hep Allah'ın esmâsının tecellisidir. Kulların fiillerinde iş gören de O'nun fiilleridir.

Allah'ın sıfatlarından esmâya feyiz iner; esmâdan ef'âle yayılır; her şey Allah'ın emriyle var olur. Allah'ın sıfatlarına gelen feyiz, Zat'ın şe'ninden gelir. Zat nurunun kıyamından sıfat nurları doğar.

Allah'ın sanat eserleri, zahir beş duyu ile idrak edilir; Allah'ın fiil nurları ise bâtın nurlarıyla kavranır. Allah'ın sıfat tecellisi ruh makamında müşâhede edilir; Allah'ın zat tecellisi ise sır makamında zuhûr eder.

Sır, Lahût'un aynasıdır; ruh, Ceberût'un aynasıdır; kalp, Melekût'un aynasıdır; nefis, Nâsût'un aynasıdır. Bu mertebelerin aynalarında basiretle tecelliler görünür; bâtın nuruyla tecellide teselli bulunur.

Allah'ın kemalatı eşyada zuhûr etti. Bunun için vahdet sırrı, aşağıda da yukarıda da zahir oldu. Allah, zatında tefekkürden beridir; fakat fiillerinde tedebbür et, çünkü Allah tasavvurdan münezzehtir.

Allah'ın Mümît sıfatı öldürmede görünür; O, Vâcid ve Hakîm'dir. Muhyî sıfatı ise daima ihya feyzini verir. Allah'ın hayat nurunun aksı, ihya eder; kayyumiyetiyle de bekâyı ihsan eder.

Bütün mahlûkat O'nun esmâsına burhandır. Nasıl olmasın ki ekvân hep esmâ ile seyr eder! "Göklerde ve yerde olan kimseler her şeyi O'ndan isterler; O her an kainata tasarruf etmektedir." Rahman, 29. ayeti, mahlûkun halleri için delildir. Her fiilde Allah'ın kudretinin kemali faaldır.

Sıfatların nuruna halkın sıfatları ayna olur. Zatın sıfatları da feyzinden hâsıl olur. Allah'ın sıfatlarının kemali, esmâsında en yüce şekilde zuhûr etmiştir; zatın tecellilerinde türlü türlü sıfatlar belirmiştir.

Marifet üç kısımdır:

1. Nimet marifeti.
2. Nimetleri sayma.
3. Mün'im'i (çokça nimet vereni) bilme.

Eğer dil Allah'ın nimetlerini bilirse her an şükreder; şükür ettikçe nimetler artar, daha da ikram edilir. Nimetlerin sayısını bilen, korku ve hizmet eder; günahlardan Allah'a kaçır, kabul olunur. Mün'imi bilirse muhabbet ve şevk doğar; nihayet şevk ve zevkle sevgilisine ulaşır.

Sâlik gönülde marifet ağaçlarını diker; onun dalları altıya ayrılır ve sırra sahip olur:

- Kalpte biter, iradesi sabit olur.
- Lisanda biter, yalana karşı susar.
- Gözde biter, ateşten nazarını çeker.
- Ayakta biter, mescidlere candan râğbet eder.
- Elde biter, cömertliğe alışır.
- Midede biter, haramdan uzak durur.
- Nefiste sabır doğar, şehvetlerden kurtarır.

İrfanı sahih olur; çünkü sabırda sebat eder. Allah buyurdu: "Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp bana kulluk etsinler diye yarattım."

İbadet, ubûdet ve ubûdiyetin bütün gayesi, bu kullukla marifet hazinesini kazanmaktır. İnsan, Allah'ı bilip daima O'na reca etsin; ama aynı zamanda ondan korksun, Allah'a canıyla bağlansın.

Recadan (ümitten) maksat, ibadet ve taate nail olmaktır. Havftan (korkudan) maksat, günahlardan ve yasaklardan uzak olmaktır.

O Sübhân'dır; kemalinin kemaline nihayet yoktur. O Yezdân'dır; cemalinin cemaline gayet (hiçbir güzellik) yoktur.

Ma'rifetü'l-Havâss - İkân ve Ayne'l-Yakîn Mertebesinde Marifet

O anda lâ taayyün, gözle görülemeyen gizli bir hâlde, Allah'ın feyzi gizli hazine gibi ortaya çıkarak serbestçe akmaya başladı. Lâhut'ta taayyün buldu, nûrânî elbiseler giydi. Muhammed nuru ile hakikatlerin câmii oldu, seyre çıktı. Orada hil'atler giyindi, nûrânî yüceliklere erişti. Canında yücelik buldu; çünkü vahdet, kesret oldu.

Sonra o nur Ceberût âlemine tenezzül etti; ruh-u sultânî giyindi, işte o gizli cevherdir. Oradan tenezzül edip Melekût âleminde nur oldu; ruh-u revânî giyindi, açığa çıktı. Daha sonra Mülk âlemine indi; ruh-u cismânî ve hayvânî giyindi, güzel göründü.

Aslından uzaklaştı, anâsırla gizlendi. Aslını unuttunca adına insan denildi. Bedenin içinde cismanî ruh karar kıldı. Azaların meskeni, şeriâtın hükümleri ve onun nimetleridir.

Kazanç muamelesi, emir ve tekliflere riayet etmektir. Nehiy ve haramlardan korunmak ise bütün kuvveleri muhafazadır. Ruh-u revânî, gönül iklimini mesken tuttu; tarikat onun metaidir, ameli Allah'ın esmâsıdır. Ruh-u sultânî, fuadda taht kurdu; hakikat bahçesinde hâl muamelesi yeterlidir. Ruh-u kudsi, sırda yüksek mesken tuttu; marifet azığıyla her müşâhedeye pervasız (cesurca yaklaştı) erdi.

Kim nefsini tezkiye eder, kalbini tasfiye eder, ruhunu parlatır, sırrını tahliye ederse, mertebelerin hakikatine ulaşır. Nefsin tezkiyesiyle tefrid eserleri ortaya çıkar. Kalbin tasfiyesiyle tevhid fiilleri belirir. Sıfatların tevhidi, ruhun parlatılmasıyla elde edilir. Zâtın tevhidi ise, sırrın arındırılmasıyla mümkündür.

Mertebelerle seyr edip asla uruç ederse, fenâ bulunmayan kenz bilinir; sonra tenezzül olunur, fasıla yaşanır. Ruh-u kudsi, bütün taalluklardan kurtulursa, tecerrüd mertebesinde şuhûda erişir, şüphesiz.

Allah aşkıyla benliğini tamamen unutan âşık, tevazu sahibi olur, kalbi fakirleşir ve dili temiz kalır. Bu yüksek manevi makama kemâl-i ictihad ile ulaşır. Gayret ve düzenli uygulama ile hakikati kalbinde görmeye yönelir. Gayb onun için görünür hâle gelir, imanı sarsılmaz olur; bilgi yoluyla hakikat, aynel-yakîn kesin idrakle açığa çıkar.

Ma'rifetü Ehassü'l-Havâss - Şuhûd ve Hakka'l-Yakîn Mertebesi

Bu irfan, zevkle ve keşifle idrak edilen bir vücûd ilmidir. Mananın sidresinde sırâ şuhûddur. Bu irfan, mahv-ı mahz (benliğini unutarak Allah aşkına dalma) ile mutlak fenada saklıdır. Bu irfan, renksiz nuru gören yiğit gönüllülerin payıdır.

Bu irfan, şuhûdun kendisidir; bu da tevhid-i zattır. Bu, hakiki tefridir, vücûdun temcididir. O mevcuttur, O Vâciddir, O meşhuddur, O Vâhiddir. O ma'budur, O ma'ruftur, O maksuddur, O Vâciddir.

Mertebelerin aynalarında tecelliler zuhûr eder; maden gibidir. Fakat zatının kemalatında nihayet yoktur. Merâtib-i nüzûlünden enfûsî olarak urûc edilirse, Melekût'a, ervaha, Ceberût'a ve Lâhut'a varılır.

Bu sırâ, sır içinde erilir; zuhur mertebeleri içinde sâlikin ruhu nur denizinde gark olduğunda açılır. Ehadiyyet hazinesinde zat, lâ taayyün bahçesindedir. Orada zat, sıfat, isim ve niteliklerden arınmıştır. Bu yine Hak hazretidir; onu ancak zâtı bilir. Mutlak ganî O'dur; vasfa ve na'ta muhtaç değildir.

Budur batınların batını; budur mutlak gayb. Tecelli-i li-zâtihi bi-zâtihi ancak budur. Kirdigâr (Kudret sahibi,) muhabbet etti; nurlar tecelli etti. Gizli hazinesini açığa çıkardı, sırların mahremine götürdü.

Sıfat, zat ve esmâ kemalatı icmal oldu. Muhammedî hakikatte nuru ile izhar etti. Buna vahdet mertebesi denildi; çünkü Muhammed, zat-ı pâkın aynası oldu. Onun için Ahmed "evhad" oldu.

Rahmet hazreti bu icmali tafsil eder. Vahidiyyet zuhûru ile vahdet tamamlanır. Sıfat, zat ve esmâ kemalatı zahir olur. Bütün hakikat madenlerinde kemal bizzat parlar. Cemâdat, nebat, hayvan ve insan ruhlarını Allah, mertebelerine göre tayin ederek yarattı.

Bundan sonra misal âlemi yaratıldı; o müteâlîdir. Şehadet âleminden daha geniş ve daha yüce kılındı. Rububiyet tecellisiyle misal âlemi latif oldu; ardından şehadet âlemi kesif olarak yaratıldı. İnsanın yaratılışı ise bu mertebelerden sonra gerçekleşti. Yezdan, bu mertebelerin tümünü insanda cem etti.

İnsanın bedenine cismanî ve nâsût; ruhuna ruhânî ve melekût dendi. Sıfatı itibarıyla Lâhut âleminin haremindedir; kuvvelerine misal, hakikatiyle ise Ceberût'tadır. İnsan seyr ü sülûk ile bu perdeleri kaldırsa, bu âlemlerde nice acayip sırları görür.

Misal:

Güneş taşlara doğduğunda, taş, güneşi kendisinden zanneder. Terakki edince ışığını, güneşi kendinde görür. Daha da ilerleyince, “güneş benim perdemdir” der. Eğer fiillerin nurları sâlikin fiilinde doğarsa, o fiillerin tevhidini şuhûd nurunda görür.

Güneş ayda doğunca, ay ışıldadığını sanır; terakki edince “ben de güneşin aynısıyım” der.

Kemale eren, “su güneşle birleşti” zanneder; oysa su, güneşle ancak parıltıda buluşur. Su güneşle birleşemez, sadece yansıtır. Sâlik fenâ-yı vasıf ile sıfatların tevhidine erince, bu hayale düşer.

Güneş havaya doğduğunda, hava “ben güneşi gördüm” der. Terakki ederse, “güneşin özü bendedir” der. Daha da ilerleyince, ışığını hava sanır ve “güneş benim” der. Zat nurlarının tecellisi sâlike böyle görünür.

Mahv ve fenada, “ene’l-hak” sırrına mahrem olur. Ama nasıl ki demir yanarak ateş olmaz, öylece kul da Hakk’ın zatı olamaz. Allah’ın kemalatı kuldan zahir olsa bile, aslına döner; kul yine kuldur, kulluk diliyle kalır.

Fiil, sıfat ve zat tecellileriyle âşık, hakkal-yakın ehli olur; hakikatte hak söz söyler. Bu faslın sonunda sâlik aslına erer, aşk menziline ulaşır. Kesrette vahdeti görür, Hak vahdetine erişir. Ne vahdet kesreti engeller, ne kesret vahdeti kaldırır. Sadece Allah’ın nurları aynalardan parlar. O’nun isimleri âlemlerin aynasından tecelli eder; isimlerinden sıfatlar zuhur eder. Bütün aynalar, zat tecellileri için yaratılmıştır. Fakat görülen ile ayna hiçbir vakit bir olmaz.

Eşyadaki kesret açıldığında, Allah’ın vahdeti görünür. Aşağı ve yukarı, Allah’ın kudretinin mecrası olur.

Bu çeşit çeşit marifetlerle sâlik şirkten korunur. Ribh ve Tenk: nefsin terbiye ederek kazanç ve denetim yolunu tutan kişi, Allah’ın tevhidi, birliği hakikatinin farklı boyutlarını kavrar.:

- Biri tevhid-i akvâldir; bütün müminlere umûmîdir.
- Biri tevhid-i ef’âldir; havas için lütuf ve ihsandır.
- Biri de zat ve sıfat tevhididir; bu, keşif ve şuhûddur, ehass-ı havas için tahsis edilmiştir. Allah’ın lütfu ve keremidir.

Muvahhid odur ki: “Lâ ma‘bud illallah” hakikatte.

Müşâhid odur ki: “Lâ maksûd illallah” hakikatte.

Muhakkik odur ki: “Lâ mevcûd illallah” hakikatte; O zahirdir, O batındır, O evveldir, O âhirdir.

Dediler ki: tevhid bir de vahdâniyyet-i sânidir. Üçüncüsü de vahdettir; bilenler Sübhân'ı bulur.

Kitabın Hâtime’si (Sonu)

Ey Rabbimiz!

Nefis ve hevaya düşmüşüz; daima gizli şirk, şirk-i ahfâ ipini salmışız. Bizi kurtar, İlahi, bütün çeşit şirklerden. Bizi vahdet sırrına vakıf et; pak zatının huzuruna eriştir.

Nasıl kalalım firkat sahrasında emansız, ya Rab?

Nasıl boğulalım hicret deryasında emansız, ya Rab?

Mürsel peygamberlerin ve vâsıl velilerin hakkı için, feyiz kokusuyla taklitlerimizi tahkike ulaştır. Müminlerin emîri sultanı, iki âlemde mansûr et. Düşmanlarını iki âlemde mağlup ve mahcur eyle.

Onun feyiz devri, bu kitabın telifine sermaye oldu. Bütün devlet hanedanına nihaysiz lütuf eyle. Habibin hürmetine müminleri aziz eyle, va‘d-i emin ile cümleyi hıfz u emanda tut.

Ya Rabbi! Herkesin maksudunu ve matlubunu revâ gör. Bu Sâmi Niyazi’nin de arzularını kabul et. Onu aşk denizinde zatının sırrına gark et, ya Rabbi. Sıdk sadrının refîki, sıfatlarının nuruyla müşerref kıl, ya Rabbi.

Tevhîd-i ekmel ile hâtim eyle; veliler ve nebilerle haşır cem‘ini nasip eyle. Usûl ve furûmuzu afv u mağfiret eyle; şeyhlerin ve üstadların üzerine lütuf ve ihsan eyle. Bâtın u Zâhir, Âhir u Evvel olan Allah’a hamd; Rusûllerin sadrının efendisine en kâmil salât ve selâm olsun. Allah’ın yardımı, lütfu ve fazlıyla hitâm buldu; hüküm, emri ve feyziyle tamam oldu.

Şiir Beyitlerini Nesta‘lik Hattı ile Yazan:

Fakir ve hakir müellifin kardeşi Ahmed Yemeni bin Muhammed Âsım Manisalı Halvetî-Uşşâkî.

Tamamlanma tarihi: 15 Muharrem 1325 (Milâdî 5 Şubat 1907).